

LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS FAKULTĀTE

LATVIA UNIVERSITY OF AGRICULTURE
FACULTY OF ECONOMICS

Mg. oec. **Anda Zvaigzne**

**RISKA VADĪBA LATVIJAS LAUKU
TŪRISMA UZŅĒMUMOS**

***RISK MANAGEMENT IN RURAL TOURISM
ENTERPRISES IN LATVIA***

Promocijas darba
KOPSAVILKUMS
Dr. oec. zinātniskā grāda iegūšanai

RESUME
of the PhD Paper
for the scientific degree of Dr.oec.

JELGAVA 2005

LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS FAKULTĀTE
UZŅĒMĒJDARBĪBAS UN VADĪBAS KATEDRA

LATVIA UNIVERSITY OF AGRICULTURE
FACULTY OF ECONOMICS
DEPARTMENT OF BUSINESS AND MANAGEMENT

Mg. oec. **Anda Zvaigzne**

**RISKA VADĪBA LATVIJAS LAUKU
TŪRISMA UZŅĒMUMOS**

***RISK MANAGEMENT IN RURAL TOURISM
ENTERPRISES IN LATVIA***

Promocijas darba
aprobācija,
prezentācija
kopsavilkums

Approbation,
presentation and resume of
PhD Paper

JELGAVA 2005

Promocijas darbs izpildīts Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas fakultātes Uzņēmējdarbības un vadības katedrā.

Promocijas darba zinātniskais vadītājs – Dr.oec. Līga Mihejeva, LLU profesore, LLMZA locekle.

Promocijas darba zinātniskā aprobācija noslēguma posmā – Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas fakultātes Uzņēmējdarbības un vadības katedras, Ekonomikas katedras, Grāmatvedības un finanšu katedras un Informācijas tehnoloģiju fakultātes akadēmiskā personālu pārstāvju 2005. gada 14.septembra kopsēdē – **darbs aprobēts iesniegšanai LLU Promocijas padomē Ekonomikas zinātņu nozares apakšnozarē Agrārā ekonomika.**

Oficiālie recenzenti:

Ingrīda Jakušonoka – LLU profesore, Dr.oec., Ekonomikas zinātņu nozares Agrārās un reģionālās ekonomikas apakšnozaru Promocijas padomes eksperte;

Jānis Kaktiņš – LLU asoc. profesors, Dr. oec.;

Jūlijs Beļavnieks – Dr.oec., Latvijas statūtsabiedrību asociācijas valdes priekšsēdētājs.

Promocijas darba aizstāvēšana notiks LLU Ekonomikas zinātņu nozares Agrārās un reģionālās ekonomikas apakšnozaru promocijas padomes atklātā sēdē _____ Jelgavā, Svētes ielā 18, 212. auditorijā.

Ar promocijas darbu **var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā**, Lielā iela 2, Jelgava.

Atsauksmes sūtīt Promocijas padomes sekretārei Svētes ielā 18, Jelgavā, LV -3001; e-pasts:efuzn@cs.llu.lv, fax:3026980

Padomes sekretāre – LLU profesore, Dr.oec. **Līga Mihejeva.**

The present PhD Paper has been elaborated at the Department of Business and Management, Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture.

Scientific adviser of the PhD Paper – Dr.oec. Līga Mihejeva, professor of Latvia University of Agriculture, member of Latvia University of Agriculture and Forestry Sciences.

Scientific approbation of the PhD Paper at the final stage – on September 14, 2005, the joint meeting of the academic staff represented by the Department of Business and Management, Department of Economics and Department of Finance and Accounting of Faculty of Economics and Faculty of Information Technologies of Latvia University of Agriculture **approbated** the PhD Paper for **the submission to the Promotion Council of Latvia University of Agriculture, Branch of Economics, Subdivision of Agrarian Economics.**

Official reviewers:

Ingrīda Jakušonoka – Dr.oec., professor of Latvia University of Agriculture, expert of the Promotion Council of Latvia University of Agriculture, Branch of Economics, Subdivision of Agrarian and Regional Economics;

Jānis Kaktiņš – Dr. oec., assistant professor of Latvia University of Agriculture;

Jūlijs Beļavnieks – Dr.oec., Head of the Board of Latvia Association of Charter Companies.

Presentation of the PhD Paper will be held at the public meeting of the Promotion Council of Latvia University of Agriculture, Branch of Economics, Subdivision of Agrarian and Regional Economics on _____ Room 212, Svētes iela 18, Jelgava.

PhD Paper is available for the review at the Research Library of Latvia University of Agriculture, Lielā iela 2, Jelgava.

You are welcome to send Your **comments** to the secretary of the Promotion Council, Svētes iela 18, Jelgava, LV-3001; e-mail: efuzn@cs.llu.lv; fax: +371 3026980.

Secretary of the Promotion Council – **Līga Mihejeva**, Dr.oec., professor of Latvia University of Agriculture.

CONTENTS / SATURS

	P./lpp.
INTRODUCTION	6
INFORMATION ON THE PRESENTATIONS OF THE RESEARCH RESULTS	10
INFORMATION ON PUBLICATIONS	11
THE CONTENTS OF THE PH.D PAPER	12
ANNOTATION	13
THE LIST OF TABLES INCLUDED INTO THE PH.D PAPER	15
THE LIST OF FIGURES INCLUDED INTO THE PH.D PAPER	17
INFORMATION ON THE CANDIDATE FOR A DOCTOR'S DEGREE	19
RESULTS OF THE PH.D PAPER	21
1. THE ESSENCE OF RISK, ITS EVALUATION AND MANAGEMENT	21
2. LEGISLATION AND RESOLUTIONS OF RURAL TOURISM	23
3. DEVELOPMENT OF THE RURAL TOURISM IN LATVIA AND THE EUROPEAN UNION	26
4. QUESTIONNAIRE FOR RURAL TOURISM ENTREPRENEURS (OWNERS) AND ITS RESULTS	30
5. FACTORS INFLUENCING ACTIVITY OF RURAL TOURISM ENTERPRISES IN LATVIA	33
6. RISK MANAGEMENT IN RURAL TOURISM ENTERPRISES	37
SUMMARY	40
Main Conclusions, Opinions and Findings	40
Main Problems and Proposals for Their Solution	42
IEVADS	45
INFORMĀCIJA PAR PĒTĪJUMU REZULTĀTU PREZENTĀCIJĀM	49
INFORMĀCIJA PAR PUBLIKĀCIJĀM	49
PROMOCIJAS DARBA SATURS	51
ANOTĀCIJA	52
PROMOCIJAS DARBĀ IZVEIDOTO TABULU SARAKSTS	54
PROMOCIJAS DARBĀ IZVEIDOTO ATTĒLU SARAKSTS	55
INFORMĀCIJA PAR DOKTORANTI	57
PROMOCIJAS DARBA PĒTĪJUMU REZULTĀTI	59
1. RISKĀ BŪTĪBA, TĀ IZVĒRTĒŠANA UN VADĪBA	59
2. LAUKU TŪRISMA TIESISKAIS, INSTITUCIONĀLAIS UN NORMATĪVAIS PAMATS	61
3. LAUKU TŪRISMA ATTĪSTĪBA LATVIJĀ UN EIROPAS SAVIENĪBĀ	64
4. LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMU VADĪTĀJU (ĪPAŠNIEKU) APTAUJA UN TĀS REZULTĀTI	68
5. LATVIJAS LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMA DARBĪBU IETEKMĒJOŠIE FAKTORI	70
6. RISKĀ VADĪBA LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMOS	74
NOSLĒGUMS	77
Galvenie secinājumi, atzinumi, konstatējumi	77
Galvenās problēmas un to risināšanas priekšlikumi	80

INTRODUCTION

Along with the development of Latvia's national economy, the capacity of risk influence increases. Consequently the necessity for scientific researches in riskology and risk management rises as well. In Latvia, the significance of risk management in successful development of enterprises has been on the increase during the last years. Risk management promotes risk avoidance beforehand, supports decision-making, helps to determine priorities and distribute resources, while providing the deeper understanding of potential risk and the possible undesirable result.

The scientific researches in riskology started in the 18th century. In 1734, Abraham Muavro published the book "Probability Theory", Thomas Bias publications followed, they promoted the usage of the theory of possibility in business calculations. Some years later Daniel Bernulli work "Survey on Risk Variance New Theory" was published.

John Millja and William Senior classical theory of risks in entrepreneurship attained particular importance in the researches of riskology.

The first plan of risk management was worked out for some US railway building company at the end of the 19th century.

During the Great Depression (from 1929 to 1934) risk management was not widely used.

After the World War Two, the rapid revolution in science and technology started. New, expensive, highly productive systems, mechanisms and progressive technologies were created. The mankind itself created the objects of high risk (aircraft, transport, great industrial enterprises). The possibility of technical and economical risks increased rapidly, the new profession – a risk manager – appeared in the 50s of the 20th century.

On the basis of insurance functions and inner audit, risk management as a support function for enterprise management started to spread in the world at the beginning of the 80s, the 20th century. At the beginning of the 21st century, a new risk management conception appeared: special risk management services were introduced in enterprises.

Risk as the factor influencing entrepreneurship and management has been researched, defined, classified by many authors. Current researches are found in *Altman*, 1966., *Altman*, 1984., *Dorfman*, 1994., *Molak*, 1996., *Hellstrom*, 1998., *Musser*, 1998., *Saunders*, 1999., *Vose*, 2000., *Rejda*, 2001., *Lemsalu*, 2004., *Lupton*, 2000., *Mihejeva*, *Špoģis*, *Dobeļe*, 1999., *Mihejeva*, 2004., *Vedļa*, 2000., *Špoģis*, 2003., *Špoģis*, 2005., *Rivža*, 2004., *Rivža*, 2005., *Buģina*, 2003., *Jakušonoka*,

2003., *Jaķišonoka*, 2004., *Хохлов*, 2001., *Шванбара*, 2002., *Чернова*, 2000., *Kaktiņš, Arhipova*, 2002., *Kaktiņš, Arhipova*, 2003., *Kaktiņš, Arhipova*, 2004., *Arhipova, Arhipovs*, 2002., *Arhipovs*, 2005., *Petteře, Voropova*, 2004., *Гамза, Екатеринославский*, 2002., *Уткин*, 1998., *Уткин, Фролов*, 2003. and other Latvian and foreign researchers' scientific publications and articles.

Successful activity and development of enterprises in rural tourism depend on various factors. Risk is one of the factors influencing the activity of rural tourism.

Scientific researches prove that it is possible to manage risk using various methods, which allow predicting risk and accomplishing activities in order to decrease the level of risk. It is achievable with working out and introducing a new risk management programme in Latvian enterprises of rural tourism. In the new programme much attention should be devoted to the analysis of possible risks and working out the activities to reduce them.

The hypothesis of the PhD Paper: it is possible to predict and to manage the risk factors, which influence activity and development of enterprises in rural tourism.

According to the hypothesis, **the objective of the PhD Paper:** to research the main factors, which influence the development of rural tourism and cause risks, and to work out the conceptual programme of risk management usable in rural tourism enterprises in Latvia.

In order to reach the objective, the following **tasks** are put forward:

1. Research and evaluate the theoretical aspects of riskology;
2. Analyse and evaluate the development of rural tourism in Latvia;
3. Find out the factors, which promote and hinder the development of rural tourism enterprises in Latvia, emphasizing the main factors of risk;
4. Work out the conceptual programme of risk management for rural tourism enterprises in Latvia.

To reach the objective, to complete the tasks and to prove or decline the hypothesis are **applied:**

- the laws of the Republic of Latvia,
- the regulations of the Cabinet of Ministers,
- the data compiled by the Central Statistic Bureau of Latvia,
- the data of Latvian Rural Tourism Association,
- published results of Latvian and foreign scientists' researches related to the subject of the present PhD Paper,

- documents, programmes and reports elaborated and prepared by Ministry of Environmental Protection and Regional Development and Ministry of Agriculture,
- theoretical and analytical literature,
- other sources of information, included in list of literature used.

The object of the research: the factors and risks, which influence the activity of Latvian rural tourism enterprises.

To complete the tasks, several **methods** are applied.

In the PhD Paper such methods as **monographic description**, analysis and synthesis are widely used in order to research the elements of problems and synthesize the interconnections or formulate the coherence.

The method of scientific induction is used to make general conclusions or to decide on connections from separate facts. **The method of deduction** is used for logical systematisation and theoretical explanation of the results of empirical researches.

The methods of dynamics analysis and **data grouping** are used for statistical analysis.

Regression analysis is used to determine a certain coherence according which the resultant indication is affected, if the value of factorial indication changes.

For acquisition of information the method of sociological research –**questionnaire** –is used. For statistical data analysis **SPSS** (Statistical Package for the Social Science) **programme** is used.

For risk analysis **the methods of experts and diagrams of priorities** are used.

In order to reach the objective, the task completion or the exposition of the research is structured in six chapters.

In **the first chapter**, the theoretical aspects of riskology are discussed –the essences and the functions of general and specific risks, the risk classification, the methods of risk analysis and risk management, the basic principles for working out the programme of risk management.

In **the second chapter**, legal, institutional and normative bases of rural tourism in Latvia are analysed.

In **the third chapter**, programmes and documents important for development of rural tourism are characterized, the development of rural tourism in Latvia is analysed, as well as the solutions for development of Latvian rural tourism according to the requirements of European Union are evaluated.

In **the fourth chapter**, the methodology of questionnaire for rural tourism entrepreneurs (owners) in Latvia is characterized and the results of the research are analysed.

In **the fifth chapter**, the factors influencing the activity of enterprises of rural tourism in Latvia and the risk causing factors are revealed.

In **the sixth chapter**, the methodology of the conceptual programme for risk management applicable to enterprises of rural tourism in Latvia is stated.

In conclusion of the research, the main conclusions, statements, problems and suggestions for their solution are formulated.

The hypothesis of the research is defendable with **the following theses**:

1. Risk management is a guarantee for successful functioning of any form of entrepreneurship in circumstances of market economy.
2. The body of legal acts, which is divided in three big groups, provides development of rural tourism.
3. Rural tourism in Latvia develops, and its supply improves.
4. Promoting (favourable), hindering and risk causing factors influence the activity of rural tourism enterprises in Latvia.
5. With the help of risk management programmes, it is possible to manage risks in rural tourism enterprises in Latvia.

In the conclusions of the PhD Paper are several **novelties**:

- The already existing factors and the new factors, which promote, hinder and cause risk for development of rural tourism enterprises in Latvia, are clarified and revealed.
- The new definition of a successful rural tourism enterprise is worked out.
- The conceptual programme of risk management in rural tourism enterprises in Latvia is worked out.

The scientific significance of the research: for the first time the expanded classification of risk types, the evaluation of their influence, the prediction of various risk factors, their consequences and management possibilities in rural tourism enterprises are clarified, as well as the scientifically-founded conceptual risk management programme worked out, and its necessity for rural tourism enterprises proved.

The PhD Paper's **significance for national economy:** the results, conclusions and suggestions on development possibilities for

rural tourism, reached in the PhD Paper, will be passed to executive institutions, but rural tourism entrepreneurs will obtain novel scientific information on the factors, which influence rural tourism entrepreneurship, on the reduction methods of unfavourable factors, as well as the conceptual programme of risk management.

The main conclusions of the PhD Paper remain of use for the work of rural tourism enterprises, Ministries of Environment, Economy, Agriculture, Tourism Development Agency etc. government and non-government tourism organizations, for preparation of programmes or educational materials, and for planning development of rural tourism.

INFORMATION ON THE PRESENTATIONS OF THE RESEARCH RESULTS

The author of the PhD Paper presented the results of the research at:

1. Informative seminar – Jelgava, June 22, 2004.
2. At the personnel meeting of the Department of Business and Management, Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture– Jelgava, June 28, 2005.
3. Meeting of the academic staff of the Department of Business and Management, Department of Economics and Department of Finance and Accounting of Faculty of Economics and Faculty of Information Technologies of Latvia University of Agriculture – Jelgava, September 14, 2005.

2 international scientific conferences:

1. International scientific conference *Opportunities and Solutions of Rural Development at the Beginning of the 21st-Century-* Jelgava, April 18 and 19, 2002.
2. International scientific conference *Economic Science for Rural Development* – Jelgava, April 9 and 10, 2003.

Planned participation: International scientific conference *Agrarian issue in Poland and in the World-* Warsaw, November 17, 2005.

INFORMATION ON PUBLICATIONS

The author of the PhD Paper has **7 internationally quotable scientific publications**:

1. Theoretical principles for working out risk management programme. (Riska vadīšanas programmas izstrādes teorētiskie pamatprincipi.) // International scientific conference “Opportunities and Solutions of Rural Development at the Beginning of the 21st Century”, 2002.- 233-239 pp.
2. Risk factors and their Evaluation in Rural Tourism Development Project of Latvia. // International scientific conference “Economic Science for Rural Development”, Jelgava: Jelgava press, 2003.- 276-281 pp.
3. Main Risk Management Methods in Rural Tourism of Latvia. // LLU Raksti Nr. 11 (306), Jelgava: Jelgava press, 2004. - 49 - 53 pp.
4. Risks and the methods of risk management in rural tourism. // International scientific conference “Scientific Achievements for Welfare and Development of Society”, Rezeknes Augstskola, 2004.-59-66 pp.
5. Risks and losses in the level of enterprise. // Miedzynarodowa Konferencje Naukowa “Problemy rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich i małych miast w aspekcie zrównoważonego rozwoju” Szczecin, 2004.-s. 817.-825.
6. Rural tourism influencing factors. (Lauku tūrisma darbību ietekmējošie faktori.) // International scientific conference “Economic Science for Rural Development” Jelgava: Jelgava press, 2005.-108-113 pp.
7. Development of Latvian rural tourism in European Union. International scientific conference “Agrarian issue in Poland and in the World” Warsaw, 2005. (submitted for publication).

Besides the author has **2 scientific articles in other scientific proceedings:**

1. Risks, their evaluation and management. (Riski, to izvērtēšana un vadība.) Entrepreneurship in sustainable rural development //Educational material/ Jelgava: Jelgava press, 2004.-170-192 pp.
2. Risks and their management in rural tourism. (Riski un to vadība lauku tūrismā.) Risks in agriculture and private forestry, Jelgava: LLU, RTU DITF, 2005.- 615-645 pp.

THE CONTENTS OF THE PH.D PAPER

THE LIST OF TABLES INCLUDED INTO THE PH.D PAPER

THE LIST OF FIGURES INCLUDED INTO THE PH.D PAPER

THE ABBREVIATIONS AND SYMBOLS USED IN THE RESEARCH

ANNOTATION (in Latvian)

ANNOTATION (in English)

ANNOTATION (in Swedish)

INTRODUCTION

1.THE ESSENCE OF RISK, ITS EVALUATION AND MANAGEMENT

1.1. Risk, its essence and classification

1.2. Consequences of risk

1.3. Methods of risk analysis

1.4. Risk management

1.5. Methods of risk management

1.6. Risk management programme and theoretical principles for working on it

2. LEGISLATION AND RESOLUTIONS OF RURAL TOURISM

2.1. Legal basis for rural tourism

2.2. Institutional basis for rural tourism

2.3. Normative basis for rural tourism

3. DEVELOPMENT OF THE RURAL TOURISM IN LATVIA AND THE EUROPEAN UNION

3.1. Programmes and other documents important for development of rural tourism

3.2. Historical development of rural tourism in Europe and Baltic countries

3.3. Rural tourism in Latvia nowadays

3.4. Solutions for development of Latvian rural tourism according to European Union's requirements

4. QUESTIONNAIRE FOR RURAL TOURISM ENTREPRENEURS (OWNERS) AND ITS RESULTS

4.1. Methodology of questionnaire

4.2. Research results

5. FACTORS INFLUENCING ACTIVITY OF RURAL TOURISM ENTERPRISES IN LATVIA

5.1. Favourable factors for rural tourism enterprises

5.2. Unfavourable factors for development of Latvian rural tourism enterprise

5.3. Main risk factors in Latvian rural tourism enterprises

6. RISK MANAGEMENT IN RURAL TOURISM ENTERPRISES

6.1. Risk analysis according to the method of diagram of priorities

6.2. Risk evaluation according to project phases

6.3. Conceptual risk management programme for rural tourism enterprises

Main Conclusions, Opinions and Findings

Main Problems and Proposals for Their Solution

List of sources of literature

Appendices

ANNOTATION

Anda Zvaigzne's

PhD Paper

**Risk management in
rural tourism enterprises in Latvia**

The research is worked out for obtaining the degree of doctor in economics in the subdivision of agrarian economics. The research is written on 135 pp., including 26 tables and 37 figures. 177 sources are used while conducting the research, it has 3 appendices.

The objective of the PhD Paper is to research the main factors, which influence the development of rural tourism and cause risks, and to work out the conceptual programme of risk management applicable in rural tourism enterprises in Latvia.

In order to reach the objective, the following **tasks** are put forward:

1. Research and evaluate the theoretical aspects of riskology;
2. Analyse and evaluate the development of rural tourism in Latvia;
3. Find out the factors, which promote and hinder the development of rural tourism enterprises in Latvia, emphasizing the main factors of risk;
4. Work out the conceptual programme of risk management for rural tourism enterprises in Latvia.

In order to reach the objective, the task completion or the exposition of the research is structured in six chapters.

In **the first chapter**, the theoretical aspects of riskology are discussed –the essences and the functions of general and specific risks. The principles of risk classification are characterized and risk classification is given. In the chapter, the methods of risk analysis and risk management in entrepreneurship are discussed, as well as the basic principles for working out the programme of risk management are clarified.

In risk management the following three-stage approach can be used: determination of risk types, which the enterprise can meet; determination of the influence of potential risks when they are already clarified; risk minimizing with the help of various risk management methods.

In **the second chapter**, legal, institutional and normative bases of rural tourism in Latvia are analysed.

The legal basis and politics of rural tourism in Latvia are based on “Tourism Law”, and coordinated with the normative basis of European Union.

In the context of providing the development of rural tourism, the most important are those legal norms, which are connected with tourism, environment and nature preservation.

In **the third chapter**, programmes and documents important for development of rural tourism are characterized, the development of rural tourism in Latvia is analysed, as well as the solutions for development of Latvian rural tourism according to the requirements of European Union are evaluated.

“Concept of Tourism Development in Latvia” (1997) and other programmes are directly or indirectly connected with development of rural tourism: Latvian rural development programme (1998); Latvian target-programme for development of rural tourism (1999); State development programme for cycling tourism 1999 – 2015; National programme for tourism development in Latvia 2001 – 2010 etc.

In Latvia rural tourism develops: there is growth of the number of rural tourism dwellings, their types, the number of lodgings in them, the number of guests in dwellings and the variety of offered services.

Only those Latvian rural tourism dwellings will reach the most successful development, which obtain the highest possible category and certificates of quality, and specialize in a certain rural tourism offer.

In **the fourth chapter**, the methodology of questionnaire for rural tourism entrepreneurs (owners) in Latvia is characterized and the results of the research are analysed.

During the research 198 entrepreneurs (owners), who are taking part in rural tourism in Latvia were questioned.

According to the data of the author's questionnaire, the main favourable factors in rural tourism are: marketing and advertising; finances and financial management; the choice of services.

The main unfavourable factors holding back development of rural tourism in Latvia are: consumers' solvency and lack of financial resources.

In **the fifth chapter**, the factors influencing the activity of enterprises of rural tourism in Latvia and the risk causing factors are revealed.

Favourable factors in rural tourism are the ones, which enterprise use successfully or improve in order to provide its development in state of competition.

Unfavourable factors in rural tourism are the ones, which hold back development of rural tourism and weaken competitiveness of the enterprise, in the case when the rural tourism entrepreneur does not discover them in time and does not find the right solution to eliminate the influence of the factors.

Risk factors include everything that creates and influences the amount of possible loss. All the risk-causing factors in rural tourism can be divided in two groups: external factors and internal factors.

In **the sixth chapter**, the methodology of the conceptual programme for risk management applicable to enterprises of rural tourism in Latvia is stated.

The parts of the conceptual programme for risk management are: risk identification; risk classification; analysis of risk reasons and consequences; evaluation of risk groups; expertness; research of risk evaluation system; work on methodology of risk elimination; calculation of risk management expenses.

In conclusion of the research, the main conclusions, statements, problems and suggestions for their solution are formulated.

THE LIST OF TABLES IN THE PH.D PAPER

Number of the Table	Title of the Table
1.1.	Analysis of possible losses in Latvian rural tourism enterprise
1.2.	Strong and weak points of widely used methods of risk analysis
3.1.	Macro economical indicators for Latvian tourism from 1998 to 2004 in actual prices, mill. LVL
3.2.	Analysis of changes in numbers of Latvian rural tourism dwellings from 1994 to 2004

Number of the Table	Title of the Table
3.3.	Defert function or changes of Latvian rural tourism dwellings per inhabitant in regions of Latvia from 1999 to 2004
3.4.	Analysis of changes in numbers of lodgings in Latvian rural tourism dwellings from 1994 to 2004
3.5.	Defert function or changes of lodgings per inhabitant in Latvia from 1999 to 2004
3.6.	Division in classification categories for rural tourism houses in Latvia from 1996 to 2004
3.7.	State funding for development of tourism in Latvia from 1996 to 2004, thou. LVL
4.1.	Coherence among two indications
4.2.	Numbers of questioned entrepreneurs (owners) according to their duration in business of rural tourism
4.3.	Analysis of numbers of offered services in questioned rural tourism dwellings
5.1.	Basic elements for successful rural tourism activity in Latvia
5.2.	Main development problems and their possible solutions for Latvian rural tourism enterprises
6.1.	Filling in each cell
6.2.	Simple risks in phases of investment project
6.3.	Risk evaluation by an expert for project phases
6.4.	Division of priority groups for project phases
6.5.	Risk calculations for project phases
6.6.	Main project risks
6.7.	Discovering risks for a Latvian rural tourism enterprise
6.8.	Risk evaluation system for a Latvian rural tourism enterprise
6.9.	Identified risk evaluation for a Latvian rural tourism enterprise
6.10.	Table for making risk management decisions for a rural tourism enterprise
6.11.	Specification of risk management strategy for a rural tourism enterprise
6.12.	Identified risk management for a rural tourism enterprise

THE LIST OF FIGURES IN THE PH.D PAPER

Number of the Figure	Title of the Figure
1.1.	Classification of risk functions
1.2.	Classification of risk types
1.3.	Types of expert's procedures
1.4.	Main part of expert's report
1.5.	Elements of the process of risk management
1.6.	Organisation of risk management
2.1.	Groups of normative acts directly connected with Latvian rural tourism
3.1.	Division of rural tourism dwellings according to the form of entrepreneurship in Latvia in 2003
3.2.	Division of Latvian rural tourism dwellings and lodgings according to the types of dwellings on average from 2000 to 2004, %
3.3.	Total number of rural tourism dwellings and lodgings in Latvia from 1994 to 2004
3.4.	Proportions of numbers of Latvian rural tourism dwellings in regional perspective from 1999 to 2004, %
3.5.	Offer of Latvian rural tourism on average from 2000 to 2004, %
3.6.	Dynamics of numbers of guests in Latvian rural tourism dwellings from 1994 to 2004, %
3.7.	Numbers of lodgings according to numbers of guests in Latvian rural tourism dwellings from 1994 to 2004
3.8.	Dynamics of numbers of foreign and local tourists in rural areas in Latvia from 1995 to 2004, %
3.9.	Tourists' average period of stay (twenty-four hours) in rural areas in Latvia from 1999 to 2004
3.10.	Tendency of tourists' percental division according to months in rural areas in Latvia on average from 1999 to 2004
3.11.	National support to rural tourism in Latvia from 1998 to 2003, thou. LVL
3.12.	Support from European Union to development of rural tourism in Latvia in 2003 and in 2004, mill. LVL
3.13.	Number of supported projects for development of Latvian rural tourism in 2003 and in 2004

Number of the Figure	Title of the Figure
3.14.	Number of supported projects for development of Latvian rural tourism in regional perspective in 2003 and in 2004
3.15.	Division of Latvian rural tourism projects supported by EU structural foundations according to total attributed sum of expenses in 2004, %
4.1.	Internal favourable factors for questioned Latvian rural tourism enterprises, %
4.2.	External favourable factors for questioned Latvian rural tourism enterprises, %
4.3.	Main unfavourable factors for questioned Latvian rural tourism enterprises, %
4.4.	Activity form of questioned Latvian rural tourism entrepreneurs (owners), %
4.5.	Proportions of employed persons in Latvian rural tourism dwellings, %
4.6.	Proportions of answers given by questioned Latvian rural tourism entrepreneurs (owners) to the question “Have you used external financial sources to develop your product of rural tourism enterprise? ” %
4.7.	Division of questioned Latvian rural tourism entrepreneurs (owners) according to the place of enterprise, %
4.8.	Division of services offered by questioned rural tourism dwellings, %
5.1.	Main favourable factors for a competitive rural tourism enterprise
5.2.	Management factors for a successful enterprise
5.3.	Popular “dangerous zones” in Latvian rural tourism enterprises
5.4.	Risk causing factors in rural tourism enterprises
6.1.	Possible classification of new products
6.2.	Classification of risks
6.3.	Algorithm of risk management programme for rural tourism

INFORMATION ON THE CANDIDATE FOR A DOCTOR'S DEGREE

Anda	Zvaigzne
	Surname

**Lecturer at the Department of Business and Management,
Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture**

Place of work, position

Address of the place of work:

Svētes St. -18	
Jelgava	
LV 3001, Latvia	
Tel. +371 3025170	
E-mail: efuzn@cs.llu.lv	

Education

2001 - 2005	PhD studies at the Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture
1999 - 2001	Mg.oec. studies at the Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture, -the Master's Degree in Economics, specialized in entrepreneurship and management,
1995 -1999	studies Rezeknes University College, Faculty of Economics – a bachelor's degree in economics, specialized in tourism and hotel entrepreneurship and management

Scientific activities

2002- 2005	Participation in cooperation project “Risk management in agriculture in Latvia” subproject “Research of economical possibilities and threats of risk and elimination of its consequences” .

Work experience

2002. - currently – Department of Business and Management, Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture.
– lecturer
- 2001-2002 Department of Business and Management, Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture
– assistant
- 2005.- Bank College - lecturer
- 2003-2005 College of Accounting and Finances - lecturer
- 2000-2004 Jelgava craft school – teacher of economics

Professional development

- 2001.09.28. – 2002.10.04. Latvia University of Agriculture, professional improvement programme – with a certificate “Academic didactics”
- 2005.02.04. – 2005.08.04. Academic personnel qualification in Germany “Development and possibilities of improvement for study programmes in the united EU”

Organizational and professional activities

2001./2002., 2002./2003., 2003./2004. academic years – the secretary for full-time and part-time students at State Examination commission subprogram of the Department of Business and Management, Faculty of Economics, Latvia University of Agriculture, worked in students' enrolment commission.

In 2000 trade agreement with Gaigalava municipality, Rezekne region, on analysis of economical situation for needs of territorial planning.

RESULTS OF THE PH.D PAPER

1. THE ESSENCE OF RISK, ITS EVALUATION AND MANAGEMENT

The chapter contains 23 pages, 2 tables and 6 figures.

Many authors' (Рогов, 2001.; Шванбара, 2002.; Pettere, Varonova, 2004. Балабанов, 1996.; Грачевой, 2001.; Клейнер, Тамбовец, Качалов, 2002.; Мельников, 2001.; Первозванский, Первозванская, 1994. etc.) definitions of risk have common indications:

- mostly uncertainty is revealed with future concerning doubts;
- there is an indirect reference to different risk levels and risk stages;
- in many definitions, there is an idea that the result is initiated by one or more reasons.

In literature, risk definitions are one-sided because they explain risk only as threats, danger, and disaster causing only losses or other misfortunes. Such definitions are considered as partial, because many types and factors of risk include opportunity and are the basis for chance and development as well. These positive risks are particularly interesting for an entrepreneur, and skill of their management is exceptionally important.

Summarizing and examining various authors' opinions on risk in entrepreneurship, the following definition can be stated:

Risk is a possibility of an event or a set of simultaneously accidental events with positive or negative, for rural tourism enterprise particularly advantageous or disadvantageous economic consequences.

It is difficult to classify risks, their types, factors and reasons because of their interaction and ability of substitution. Risk classification depends on "point of view", which determines public opinion about certain risks and can have an effect on their change from one risk type to another. Different authors use diverse classifications. In publications of scientists and practitioners 40 various criteria for risk classification can be indicated. However, mostly some 7-15 classification groups are used in risk research, the widest number of groups is in insurance research.

In rural tourism, the group of commercial risks prevails, including possibility of losses during the realization period of the product of rural tourism. According to their result, commercial risks in

rural tourism, just like all other risks, are divided in speculative and absolute risks.

Activity of a rural tourism enterprise is fundamentally influenced by nature risks, financial risks, ownership risks etc. All these risks affect each other.

For a rural tourism entrepreneur, it is important to predict the possible risk and analyse it in order to control and manage the industrial process. It is important to evaluate the possibilities of risk occurrence and potential amount of losses, even though all the situations of risk are unpredictable.

In risk evaluation, qualitative and quantitative methods can be used, but the most applied are the methods of statistics and experts.

Risk management by means of various methods is possible, that allows risk prediction and application of preventive actions to reduce the level of risk to some extent.

In risk management the following *three-stage approach* can be used:

- *Determination of risk types current for the enterprise.* At this stage, risk manager identifies the potential risks of the enterprise.
- *Determination of potential influence of already identified risks.* Some minor risks are not felt by the enterprise, and meanwhile other risks can destroy the enterprise. It is important to differentiate risks according their potential influence and concentrate resources in the main spheres.
- *Minimizing each risk* with the help of the methods of risk management.

Summarizing and examining various authors' opinions on risks in entrepreneurship, they can be divided in two large groups:

- 1) risk management methods "before the event", which are planned and realized beforehand, orientated towards reducing the possibilities and the amount of losses;
- 2) risk management methods "after the event", used after evaluation of losses, orientated towards the reduction of losses and liquidation of consequences.

Risk is controllable by working out the programme of risk management.

The objective of the programme of risk management is to provide normal functioning of the enterprise in risk conditions. The objective is reachable by determination of possible economic risks and production of the complex of activities for risk elimination, thus reducing possible financial losses.

In the summary of the first chapter, it is possible to conclude that risks are interconnected; their interaction is very complicated and depends on the type of entrepreneurship. Risk in market economy is an unavoidable element of entrepreneurship; risk determination, analysis and management can influence development and economics of the enterprise.

Most risk definitions are one-sided because they explain risk only as threats, danger, and disaster causing only losses or other misfortunes. But risk brings opportunity as well.

Risk identification can be done by various methods, for example, completing calculations, questionnaires, interviews, attracting experts and external consultants etc.

Methods of risk management can be divided in two large groups: the first group - risk management methods “before the event”, the second group - risk management methods “after the event”.

To reduce economic, moral or other losses of risk and/or increase profit, the necessity for a certain mechanism – a risk management programme – appears, it could let entrepreneur make and realize economic decisions while taking into consideration risk.

In tourism industry, special types and factors of risk are actual; accordingly appropriate programmes are needed for their identification and management.

2. LEGISLATION AND RESOLUTIONS OF RURAL TOURISM

The chapter contains 17 pages and 1 figure.

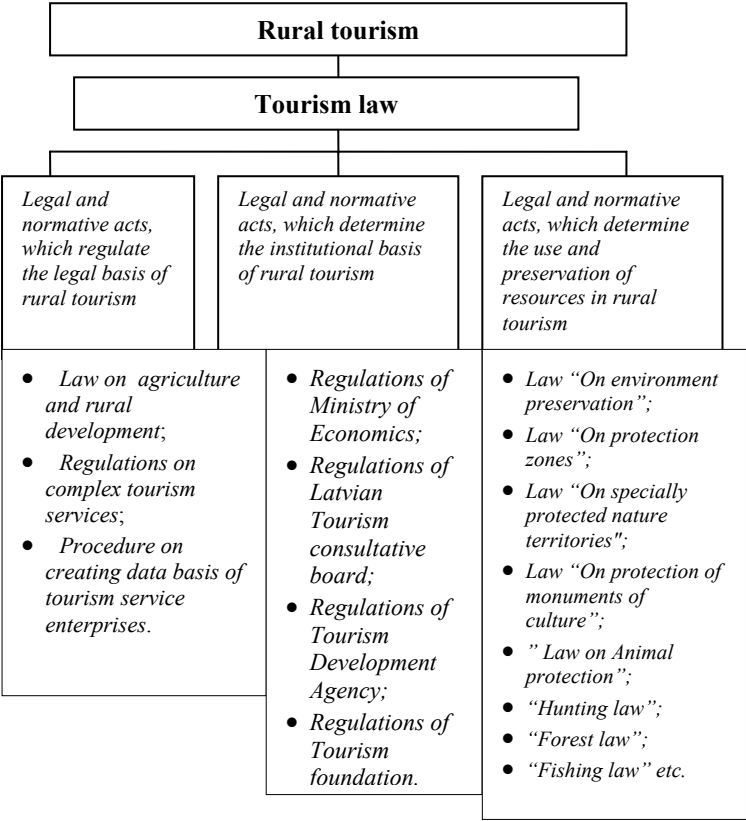
Rural tourism in Latvia is promoted by several instruments; one of them is the body of legal acts. In the context of providing the development of rural tourism, the most important are those legal norms, which are connected with tourism, environment and nature preservation, therefore only the normative acts directly connected with tourism and Laws of the Republic of Latvia and regulations of the Cabinet of the Republic of Latvia from the group of legislative acts regulating the use and preservation of tourism resources are analysed in detail.

Legislative acts from this group can be divided in three large groups (Figure 1):

- legal and normative acts, which regulate legal basis of rural tourism;
- legal and normative acts, which determine institutional basis of rural tourism;
- legal and normative acts, which determine use and preservation of resources in rural tourism.

State policy for development of tourism in Latvia is worked out by **Ministry of Economics** and approved by the Parliament of the Republic of Latvia. State policy for development of tourism is accomplished by **Tourism Development Agency** under supervision of Ministry of Economics.

Other state institutions, for example, Ministries of Culture, Foreign Affairs, Internal Affairs, Communications and Agriculture, as well as Institute of Latvia, Latvia Development Agency, Consumer Defence centre take part in creation and execution process of the state policy of tourism.

Source: author’s made construction
Figure 1 Groups of normative acts directly connected with Latvian rural tourism

Tourism organizations, which are connected with rural tourism:

- state organizations: Latvian Country Tourism Association “Countryside traveller”; Association of Latvian Hotels and Restaurants of Latvia; Latvian Youth Dwelling Association; Latvian Association of Tourism Information Organizations; Association of Latvian Castles, Palaces and Manors;
- regional organizations: regional tourism associations (Kurzeme’s and Zemgale’s tourism board, Latgale’s tourism association, Vidzeme’s tourism association) – public organizations;
- local organizations – tourism information centres.

In the 13th paragraph of LR Law of Tourism, it is said that obligatory requirements for tourism dwellings and procedures are determined by Cabinet of Ministers. According to these requirements Latvian State standard for Hotels and other tourism dwellings is worked out: LVS EN ISO 18513:2003 (valid from December 12, 2003)

Since 1994 association “Countryside traveller” has its own system of evaluation for rural tourism dwellings, which consists of 4 categories of quality.

Guesthouses are divided in 4 categories as well, and “Countryside traveller” and Latvian Hotel and Restaurant Association can do their monitoring and assign categories. Categories of quality for hotels (1-5*) are assigned by Latvian Hotel and Restaurant Association. Because of high expenditures, “Countryside traveller” does not provide procedure of state certification. However, to guarantee the quality of services, Rural Traveller controls quality standards according to requirements of the organization.

During 2005 the new quality system in rural tourism in Latvia was introduced, it is worked out by “Countryside traveller” corresponding to Leonardo da Vinci programme in European Union 2002- 2004, basic requirements are the same as in all the Europe. These requirements are based on the results of clients’ questionnaires on rural tourism quality. Quality requirements are different for rural, guest and village houses (or service dwellings) and holiday houses (or self-service houses), however the structure of quality requirements for both dwelling types is the same.

In the summary of the second chapter, it is possible to conclude that the legal basis and politics of rural tourism in Latvia are based on “Tourism law”, and coordinated with the normative basis of European Union. State policy for development of tourism in Latvia is worked out by Ministry of Economics, approved by the Parliament of the Republic of Latvia, accomplished by Tourism Development Agency, with a

consultative institution – Latvian Tourism Consultative Board. Tourism policy is introduced by regional, city and village municipalities, providers of tourism services, associations and non-governmental organizations.

Latvian legislation is not orientated towards acceptance and regulation of great stream of tourists, but towards various restrictions of free accessibility of tourism and environment in favour of preservation of many territories, plant and animal species.

Latvian Country Tourism Association “Countryside traveller” has its own system of evaluation for rural tourism dwellings, which consists of 4 categories of quality.

In 2005 the new quality system in rural tourism in Latvia was introduced, and its basic requirements are common in all the Europe.

3. DEVELOPMENT OF THE RURAL TOURISM IN LATVIA AND THE EUROPEAN UNION

The chapter contains 28 pages, 7 tables and 15 figures.

“Concept on Tourism Development in Latvia” (1997) and other programmes, directly or indirectly connected with development of rural tourism in Latvia, have been elaborated:

- Latvian rural development programme (1998);
- Latvian target-programme for development of rural tourism (1999);
- National development programme for cycling tourism 1999 – 2015;
- National programme on tourism development in Latvia 2001 – 2010 etc.
- Latvian rural development plan has been considered and coordinated on June 23, 2004;
- Marketing strategy for rural tourism from 2004 – 2010.

Tourism development policy in Latvia is based on the directives of European Union, European Council, World Tourism Organization, World Board of Travel and Tourism, Hague’s Declaration of Tourism, Daily Routine 21 for Travel and Tourism Industry, Baltic 21 Strategy and Directives for Tourism Sector, as well as other international documents.

In Latvian the target-programme for development of rural tourism, the following definition of rural tourism is used: ***rural tourism*** – the type of tourism, which includes both elements of recreation and education, and establishes in rural territories basing on small and medium enterprises. ***Products of rural tourism*** are any items, commercial or free services, production, human produced values,

circumstances or their groups, which possess a real value of consumption and are produced, created or adapted by tourism enterprises and other sectors of national economics to suit tourists' interests and needs.

The main elements of Latvian or Baltic rural tourism are lodgings at small dwellings, which are situated in rural territories or villages. These dwellings are mostly family enterprises, with rural tourism as a primary occupation or an additional to agriculture source of income.

Rural tourism dwellings are hotels, guesthouses, farmhouses, rural and village houses, campsites, holiday houses in rural areas and villages used for reception of tourists.

From 1994 to 1996, 90% of dwellings registered in "Countryside traveller" offered a night's lodging with breakfast (rural houses); other 10% were holiday houses. With the increase of demand for holiday houses, the supply rose as well. According to the data provided by the "Countryside traveller" clients' questionnaire, year 2003, the most popular were holiday houses, followed by rural houses, but among foreign clients the most popular were rural tourism houses "Bed and breakfast", followed by holiday houses.

The largest absolute increase within the chain of tourism dwellings was in 2000 – 56 rural tourism dwellings. The most rapid percental pace of chain rise, compared to the previous year, was in 1995, when the amount of rise of rural tourism dwelling reached 90%. However, the least percental paces of chain rise were in 2002 and 2003, proportionally only 14% and 15% in comparison to the previous year.

In 2004 the number of dwellings and lodgings in the data basis of "Countryside traveller" slightly reduced since the campsites and the hotels with large number of lodgings were excluded.

Rural tourism houses are mostly situated in Vidzeme, Kurzeme and Riga region.

The smallest amounts of rural tourism houses are in Latgale and Zemgale. However, in Latgale launching of rural tourism houses is evidently growing.

The largest absolute increase within the chain of lodgings was in 2001 – 1274.

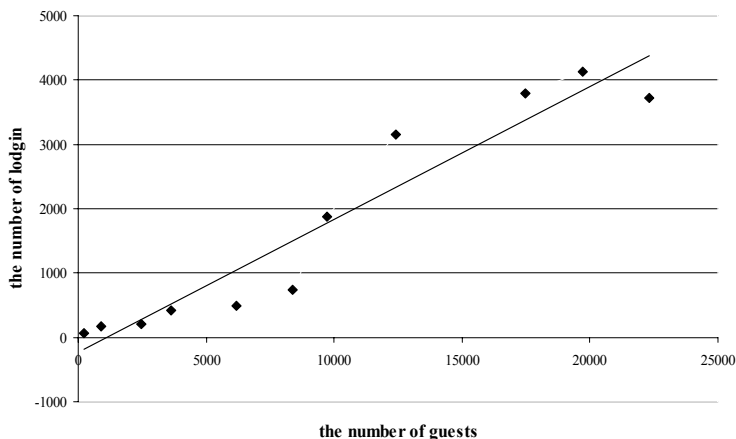
The most rapid paces of chain rise were observed in 1995 and 2000, when the amount of rural tourism lodgings rise reached 157%. The least pace of chain rise was in 2003, only 9%.

In rural tourism the number of the third category rural houses grows, the greatest competition is observed among this category as well. The number of the fourth category rural houses is comparatively small.

The number of guests in rural tourism dwellings rises each year. The rise of number of guests in Latvian rural tourism dwellings can be characterized as very rapid. In 1994 the number of rural tourism dwelling guests in Latvia was only 228 persons. Comparing the year 1994 to the year 2004, the growth of number of rural tourism guests in Latvia is more than 96 times.

In the regression analysis of the number of guests at rural tourism dwellings and the number of rural tourism dwelling lodgings in Latvia from 1994 to 2004, the calculated correlation coefficient $|r| = 0,96$ and the determination coefficient $R^2 = 0,91$, that demonstrates a close linear connection between indications.

However, the data demonstrate possible heteroscedascity and autocorrelation problems. If there is heteroscedascity and autocorrelation in the model, then the regression coefficients are not removed, but ineffective, and their standard mistakes are being evaluated imprecisely.

Source: author's calculations and elaborated construction according to the data of "Countryside traveller" and Central Statistic Bureau

Figure 2 The number of lodgings according to the number of rural tourism dwelling guests from 1994 to 2004

It is impossible to evaluate the importance of the model, but possible to conclude, that lineal trend exists, and with the rise of demand, supply rises as already proved in theory of economics.

In the European Union (EU) rural tourism is an especially important division. Development of rural tourism in all the Europe grows rapidly. According to the data of World Tourism Organization, there is a tendency of growth for the supply of rural tourism during the last 15 years – in several Southern Europe and Eastern Europe countries

even to 25% per year. Each year the demand for heterogeneous and individualized holiday supply (as opposite to mass tourism), regions and typical products, closeness to nature (according to the definition of rural tourism –the demand for rural tourism products) grow.

There is not a special budget for tourism in the EU. The main financial sources of tourism are structural funds, programmes and activities in various fields (environment protection, education and tutorial, research and technology development, enlargement of competitiveness of small and medium enterprises, restoration of culture inheritance) and credits from the European Investment Bank. The EU assistance is usually provided on the basis of co-financing, which means that the receiver of assistance has to invest own national, regional and local resources – both public and private. The receiver of assistance can be an enterprise, administrative authority, as well as a public and private collusion. There is not a particular procedure of application for receiving assistance. Mostly the public tenders are announced, information is published in the European Community Official Journal.

Speaking about legislation, in the EU there are not normative acts, which would directly regulate entrepreneurship of tourism; tourism is not a regulated sphere. Meanwhile, there are several directives, rules and resolutions, especially in the sphere of consumers' protection, which are more or less related to the activities in the division of tourism.

Support from the state and the EU to rural tourism has enlarged only from 2003, support of the SAPARD programme was available from 2002 to the accession of Latvia to the EU. Support of the non-agricultural entrepreneurship development programme is available from 2003. Support from the EU structural funds for Latvian rural tourism development is available from May 1, 2004 with the accession of Latvia to the EU.

In order to popularise rural tourism, "Rural Traveller" has produced one main brand and several sub-brands. Rural tourism brands and sub-brands or so-called specialized products for different target groups are introduced in Estonia as well. Still, rural tourism entrepreneurs only gradually turn to their own specific clientele that is necessary to elaborate supply more precisely and not to make mistakes in design of the product. In future entrepreneurs will choose their own sub-brands or specialization and, in such way, obtain the clients who need a precise service, which would apply to their specific requirements.

In the summary of the third chapter, it is possible to conclude that the main service of rural tourism is a lodging supply. The most

popular types of rural tourism are rural and holiday houses. According to the demand, the amount of holiday houses in Latvia is the largest. The second place according to the number of dwellings take guesthouses with large number of lodgings.

Tourists are attracted to rural dwellings by extra services and activities. The most popular extra services are bathhouse, catering, and fishing –these services are offered at the most of dwellings.

The rise of number of guests in Latvian rural tourism dwellings can be characterized as very rapid. Comparing the year 1994 to the year 2004, the growth of the number of rural tourism guests in Latvia is more than 96 times.

In the regression analysis, the close linear connection between the number of guests at rural tourism dwellings and the number of rural tourism dwelling lodgings is determined. However, the data demonstrate possible heteroscedascity and autocorrelation problems. Consequently it is impossible to evaluate the importance of the model, but possible to conclude, that the lineal trend exists, and with the rise of the number of guests at Latvian rural tourism dwellings, the number of lodgings raises as well.

Only in the last years the support for rural tourism development has been increasing, it can be explained with the accession of Latvia to the EU, where rural tourism is one of the rapidly growing industries. The most projects in Latvia are supported from the resources of the SAPARD programmes and the structural funds of the EU.

One of the possible solutions for development of rural tourism is specialization of brands and sub-brands or rural tourism products for different target groups, providing a precise service, which would apply to clients' specific requirements.

4. QUESTIONNAIRE FOR RURAL TOURISM ENTREPRENEURS (OWNERS) AND ITS RESULTS

The chapter contains 10 pages, 3 tables and 8 figures.

The objective of the questionnaire is to clarify favourable and unfavourable factors for development of rural tourism enterprises in Latvia.

The object of the research is the rural tourism enterprise in Latvia.

In order to determine, which factors influence development of rural tourism enterprises in Latvia, in the research 198 entrepreneurs (owners), who are taking part in rural tourism in Latvia were questioned. Elaborating all 198 questionnaires, certain coherences were

obtained. In the present PhD only the coherences, which are of importance to the objective of the research, were evaluated.

According to the data of the author's questionnaire, the main favourable factors in rural tourism are:

- marketing and advertising, in opinion of 43,8% of respondents;
- the choice of services, according to 40,4% respondents;
- finances and financial management - 38,5%;
- personnel and personnel management - 31,8%;
- entrepreneur's skills etc. - 30,8%.

The main favourable external factors according to the respondents are:

- state and government policy - 36,2%;
- financial availability - 35,4%;
- infrastructure - 26,3%.

According to author's summary of the data, the main unfavourable factors holding back development of rural tourism in Latvia are:

- attitude from state and local authorities - 23,8%
- growing building expenses - 29,3%
- reduction of incomes because of growing prices - 26,8%
- enlarged amount of loans - 37,4%
- high taxes - 13,2%
- lack of knowledge - 9,6%
- lack of information - 17,8%
- lack of financial resources - 50,1%
- consumers' low solvency - 76,3%
- growing maintenance expenses - 4,0%

There is a coherence between "duration of the enterprise" and the factor – "attitude from state and local authorities", because the explored coefficients $\Phi = 0,481$ ($p\text{-value} < 0,05$), Cramer's $V = 0,481$ ($p\text{-value} < 0,05$), $CC = 0,434$ ($p\text{-value} < 0,05$), $\Lambda = 0,149$ ($p\text{-value} < 0,145$) for the particular indications are high. This can be explained with the fact that for building construction the building licence and much harmonisation among various control institutions are necessary; entrepreneurs admit – they have to come across lots of unreasonable requirements and bureaucracy. This situation adds to the expenses when submitting the object to explanation and makes the whole process of building more time-consuming.

There is a coherence between "duration of the enterprise" and the factor – "growing building expenses" as well, because the explored coefficients for the particular indications $\Phi = 0,478$ ($p\text{-value} < 0,05$),

Cramer's $V = 0,478$ ($p\text{-value} < 0,05$), $CC = 0,431$ ($p\text{-value} < 0,05$), $\Lambda = 0,138$ ($p\text{-value} < 0,3$) are high. Building expenses in Latvia are growing year by year, because of higher expenses of energy resources (electricity, gas, fuel, materials, labour), the quality requirements and requirements connected to the preservation of environment, purification and removal of litter become higher, drawing up a project is more expensive etc. With stronger competition in rural tourism and growing of clients' solvency, the requirement for a certain object of tourism and its infrastructure and landscape grow.

Among the other factors holding back development of rural tourism enterprises and "duration of the enterprise" the coefficients are low, so there is no coherence.

The most of respondents are occupied in rural tourism 4 and 5 years.

The respondents' forms of entrepreneurship in rural tourism are the following – 121 or 61,1 % are farms, 37 or 18,7 % are companies Ltd., 16 or 8,1% are individual entrepreneurs and 24 or 12,1 % are self-employed persons.

The most of questioned rural tourism entrepreneurs' (owners') tourism dwellings are situated in Vidzeme- 43%, the smallest amount is in Latgale – 9%.

In the summary of the fourth chapter, it is possible to conclude that the main favourable factors in rural tourism are: marketing and advertising, finances and financial management and the choice of services.

The main favourable external factors for rural tourism enterprise are state and government policy and financial availability.

The main unfavourable factor holding back development of rural tourism in Latvia is low solvency of tourism product consumers that leads to the lack of financial resources.

There is coherence between using external financial sources for development of a rural tourism enterprise and the form of activity of a rural tourism enterprise.

There are coherences between "duration of the enterprise" and "growing building expenses", as well as "attitude from state and local authorities" because coefficients of the particular indications are high.

5. FACTORS INFLUENCING ACTIVITY OF RURAL TOURISM ENTERPRISES IN LATVIA

The chapter contains 12 pages, 2 tables and 4 figures.

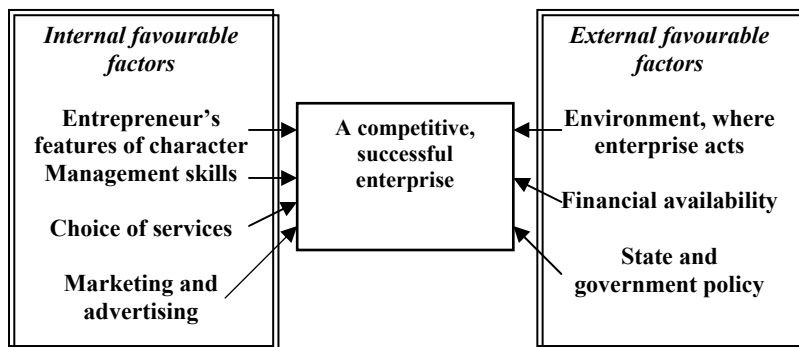
On the basis of the research results revealed in the previous chapter, the classification of the factors, which influence activity of rural tourism enterprise, was elaborated. The main indication to the classification is the character of factors. According to this indication all factors are divided in three groups: the first group – favourable factors, the second group – unfavourable factors and the third group – risk causing factors.

Favourable factors in rural tourism are the ones, which enterprise use successfully or improve in order to provide its development in state of competition.

Favourable factors for rural tourism enterprise can be divided in two groups: internal favourable factors and external favourable factors.

The main favourable factors for a rural tourism enterprise in Latvia are demonstrated in figure 3.

In management of a rural tourism enterprise and work with clients very important are organizer's abilities, awareness of peoples' psychology and communicativeness, as well as wide knowledge.

Source: author's elaborated construction according to the compiled data

Figure 3 The main favourable factors for a competitive rural tourism enterprise

Management style and personnel's attitude in rural tourism enterprise create a specific atmosphere, which can become a favourable factor for development of a successful enterprise.

For successful and sustainable activity of a rural tourism enterprise it should be harmonized with the environment. Rural tourism enterprise

develops in interaction with the environment. In order to prevent impoverishment of resources, it is necessary to introduce in practice sustainable development and management principles. Sustainable development is connected with preservation of nature resources and other values of nature and usage of resources. Sustainable rural tourism can be characterized as balanced development of entrepreneurship and regulation of the stream of tourists, taking into consideration local resources, the capacity of environment and the level of development of infrastructure.

An important quality indicator is the number of signed contracts with waste disposal organizations. This indicator guarantees that waste will not reach environment in inappropriate kinds and places. According to the data of “Rural Traveller”, each year the number of rural tourism enterprises, which have signed contracts with waste disposal organizations, grows. If in 2002 such contract was signed only with 63% of entrepreneurs, then in 2003 – 74%, but in 2004 – 78% of rural tourism entrepreneurs.

Author’s proposals for successful development of rural tourism are:

- 1) Rural tourism enterprise should be created as a sustainable object of rural tourism:
 - providing necessary service for settling guests;
 - organizing holidays of interest.
- 2) Rural tourism enterprise should be created as an educating object.

On the basis of the present research, the author elaborated the following definition for a successful rural tourism enterprise: *successful rural tourism enterprise is the enterprise, which acts in harmony with the environment; is able to ensure the position in the market and overcome all temporary difficulties, avoiding critical situations; uses all opportunities provided by modern management, while elaborating and realizing special, strategically important programmes of risk management, which will stimulate economic activity and reduce losses of the enterprise.*

Unfavourable factors in rural tourism are the ones, which hold back development of rural tourism and weaken competitiveness of the enterprise, in the case when the rural tourism entrepreneur does not discover them in time and does not find the right solution to eliminate the influence of the factors.

Taking into consideration the information from “Rural Traveller” and author’s conducted entrepreneurs’ questionnaire on the problems, which are holding back development of rural tourism enterprises, table 1 was elaborated. In the table the main problems, which are holding back development of rural tourism enterprises in Latvia, as well as possible solutions of these problems are listed.

Table 1

Main problems for development of rural tourism enterprises in Latvia and their possible solutions

No.	Problem	Solution
1	Bad quality of roads	• EU structural funds for modernization of road network.
2	Lack of informative references and signs	• In cooperation with Tourism Development State Agency, elaborate a unite system of tourism references. To promote identification of the product of rural tourism, elaborate the unite road sign to rural tourism dwellings in Latvia, Lithuania and Estonia. • Attract investments from EU funds for displaying tourism references.
3	Rural tourism dwellings' discrepancy to quality requirements	• Educating of rural tourism entrepreneurs
4	Lack of environment administration system in rural tourism enterprises	• Introduction of EMAS un ISO standards. • Promotion of voluntary eco-certification.
5	Part of local inhabitants do not like appearing of strangers in their territory	• Incorporation of neighbourhood enterprises in receiving of guests, thus sharing incomes and raising the local people's level of life. • Promotion of cooperation to enrich and diversify the product of tourism. • Explaining the advantages of cooperation to local inhabitants.
6	Lack of financial resources	• Use of resources offered by various projects and programmes.
7	Consumers' solvency	• Marketing education for rural tourism entrepreneurs. • Wide and diverse information for consumers. • Widening of the possible choice of services, reduction of expenses, search for new market segments.
8	Enlarged amount of loans	• Financial education of rural tourism entrepreneurs. • More scrupulous rural tourism entrepreneurs' evaluation of their own resources and future development possibilities, while using loans.
9	Growing building expenses	• Use of resources offered by various projects and programmes.

Source: author's elaborated construction according to conducted research and information from the issue *Sustainable development for rural tourism in Latvia*, 2004.

It is impossible to determine all the factors of risk for rural tourism enterprises, but it is realistic to reveal the main ones according to their result of influence on the industry of rural tourism.

Risk causing factors include everything that causes and influences amount of possible loss.

All risk causing factors can be divided into two large groups: external factors and internal factors.

External factors of risk are divided into factors of direct and indirect influence. For rural tourism entrepreneur it is especially important to take into consideration external factors of risk. External risks are characteristic for all the entrepreneurship participants, but internal factors of risk are being found in the work of a particular structure of entrepreneurship. Internal factors of risk are divided into factors of direct and indirect influence.

An important external risk causing factors of direct influences are instable economic policy and unpredictable activity of state authorities. For example, changes in state national development programme, repealing the priority status for tourism in the country. That would restrict entrepreneurs' interest in launching or development of the rural tourism business, loosing the already existing quality of tourism product and stopping its further development, loosing both quantitative and qualitative balance between demand and supply. State support for rural tourism is very important. Regular and predictable funding for the industry of tourism is very significant, providing sale and development of the industry. Funding from the European Union can be used for building of inadequate tourism dwellings, which would fail reaching the necessary load of work in future, thus degrading the trust of administration of European Union funds, which could then transfer the finance meant for the division of rural tourism to other divisions.

Internal factors of risk are of the same influence to rural tourism enterprises. The primary among them are deficient management competence, low qualifications of workers and specialists; low culture of partnership; failing of administration to fulfil contracts and agreements.

In the summary of the fifth chapter, it is possible to conclude that in management of a rural tourism enterprise and work with clients very important are organizer's abilities, awareness of peoples' psychology and communicativeness, as well as wide knowledge. Management style and personnel's attitude in rural tourism enterprise create a specific atmosphere, which can become a favourable factor for development of a successful enterprise.

For successful and sustainable activity of a rural tourism enterprise it should be harmonized with the environment. Very important elements

of success for rural tourism enterprises are state support and taxation policies.

The solutions of many problems of rural tourism development are connected with educating of entrepreneurs. Educated and professional owners enlarge quality of rural tourism product and add to its cultural diversity.

Eco-certification is a suitable instrument for solution of many problems, as well. However, eco-certification in all the countries is voluntary. There are no international legal acts, which could force participants of tourism take part in eco-certification.

Survival of rural tourism enterprise is dependent on entrepreneur, therefore the manager should possess ability to determine the main risk causing factors and factors, which are holding back development of his enterprise, as well as to find out and offer the most rational ways of risk management and the most qualitative problem solutions.

6. RISK MANAGEMENT IN RURAL TOURISM ENTERPRISES

The chapter contains 20 pages, 12 tables and 3 figures.

The conceptual programme of risk management for a rural tourism enterprise (further in the text – “programme”) can be characterized as a set of methods and activities, which, to a certain extent, help to predict risk occurrence and apply activities to prevent or reduce the negative consequences, while increasing the possible positive profit.

The objective of the risk management programme for a rural tourism enterprise is to provide successful functioning of the enterprise in risk conditions. This is attainable with the tasks of the programme of risk management:

- 1) discovering the main risk factors for the activity of the rural tourism enterprise;
- 2) determining the methods of risk management, which would reduce the possible financial losses.

The elaboration parts of the risk management programme for a rural tourism enterprise:

- Risk classification, analysis of consequences and reasons;
- Risk evaluation in larger groups of risk, using experts, elaborating system of risk evaluation (Table 2);

Table 2

Risk evaluation system for a rural tourism enterprise

Component	Points	Risk	
		characterization	explanation
Possibility of risk occurrence	1	very small	once in 100 years
	2	small	once in 10- 25 years
	3	minor	once in 5-10 years
	4	medium	once in 3-5 years
	5	high	once in a year
	6	very high	several times in a year
Possible amount of losses	1	insignificant losses	100 LVL per year
	2	minor losses	200 LVL per year
	3	acceptable losses	300LVL per year
	4	medium losses	around 500 LVL per year
	5	significant losses	1 000 – 3 000 LVL per year
	6	great losses	more than 3 000 LVL per year
Period of risk influence	1	Occurs in a long period of time, providing possibilities for reduction of its influence.	risk occurrence is known several month/years before
	2	Occurs quickly, but influence appears in several periods of account. Possibilities for internal warning are restricted.	event followed by expenses in a certain period of time
	3	Occurs suddenly, influence appears at once.	without a warning

Source: author's elaborated construction according to the compiled data

- Certain methods of risk prevention dependent on characterization of risk;
- Calculations of risk management expenses for a rural tourism etalon enterprise.

Risks in different project stages are diverse. In PhD Paper, within the risk management programme for rural tourism enterprise, the main risks are evaluated; they are the most actual for entrepreneurs in the process of realization of project.

The identified risks for the rural tourism enterprise are evaluated as very high, and they all are very important for the enterprise. Taking into consideration the total number of points, risks can be divided according to priorities: the first group of priorities cause financial and

economical risks; the second one – social risks; the third – technical and meteorological risks; the fourth – epidemiological and ecological risks.

The rural tourism entrepreneur's main task is to find the variant of activity, which would provide the optimal combination of risks and incomes.

There are various risk management methods applicable in rural tourism; their choice depends on risk possibility and amount of losses. The level of risk and the gradation of possible losses, reflected in the present PhD Paper, are presumed values.

In the case of insignificant losses, risk acceptance is recommended. Along with the rise of losses, insurance, preventive actions, widening of the choice of services, reduction of expenditures, search for new market segments etc. are recommended according to possibility of risk occurrence. Beginning with a certain level, expenditures for reduction of direct risks grow more rapidly in comparison to the risk reduction.

The coefficient of effectiveness of the risk management programme for the rural tourism etalon enterprise is sufficiently high, close to 1, so the risk management programme would be effective.

If the administration is satisfied with the results, then the enterprise introduces the elaborated risk management strategy and functions, taking the adaptation of the programme for consistent changes of risk situation.

If the administration is dissatisfied with the results, then the enterprise elaborates a new risk management strategy, taking into consideration the objections of administration.

In the summary of the sixth chapter, it is possible to conclude that the principles used by rural tourism entrepreneur for elaboration of the programme of risk management are determined by the strategy of enterprise. The choice of the strategy of rural tourism enterprise is dependent on the amount of capital and the manager's psychological features.

The risks identified in the rural tourism enterprise can be divided according to priorities: the first group of priorities cause financial and economical risks; the second one – social risks; the third – technical and meteorological risks; the fourth – epidemiological and ecological risks.

In addition to financial and economical risks, the most threatening are growth of prices, changes in clients' behaviour and concurrent' activities. The most important social risks are other people's illegal activities, personnel's dishonesty, subjective or negative attitude from local authorities. Among technical risks the most important are reliability of the safety systems and accessibility of the tourism dwelling. Of the same importance are ecological risks –

following the requirements of the sanitary inspection and harmfulness of waste. Very important are meteorological risks, which are unpredictable, but various preventive actions are possible (widening of the choice of services –activities for rainy weather: gathering mushrooms, fishing, excursions by vehicles etc.).

While choosing the methods of risk prevention, the principle of usefulness is the main: the method of risk prevention pays off, if its expenditures are less than the possible losses. Apart of the chosen method of risk prevention, enterprises should pay attention to internal planning of their entrepreneurship. Reduction of the total risk to the enterprise is often attainable with a scrupulous planning of activities.

It is possible to manage risks in rural tourism enterprises using the conceptual programme of risk management, which evaluation of effectiveness is high.

SUMMARY

Main Conclusions, Opinions and Findings

1. Risk in market economy is an unavoidable element of entrepreneurship; risk determination, analysis and management can influence development and economics of the enterprise.
2. Most of risk definitions are one-sided because they explain risk only as threats, danger, and disaster causing only losses or other misfortunes. But scientific researches prove that risk includes various opportunities and are the basis for additional incomes and development as well.
3. Risk identification can be done by various methods, for example, completing analysis and calculations, questionnaires, interviews, attracting experts and external consultants etc.
4. Risk management methods can be divided into two large groups:
 - risk management methods “before the event”, which are planned and realized beforehand, orientated towards reducing the possibilities and the amount of losses;
 - risk management methods “after the event”, used after evaluation of losses, orientated towards the reduction of losses and liquidation of consequences.
5. To reduce economic, moral or other losses of risk and/or increase profit, the necessity for a certain mechanism – a risk management programme – appears, it could let entrepreneur make and realize economic decisions while taking into consideration risk.

6. In tourism industry, special types and factors of risk are actual; accordingly appropriate programmes are needed for their identification and management.
7. Latvian legislation is not orientated towards acceptance and regulation of great stream of tourists, but towards various restrictions of free accessibility of tourism and environment in favour of preservation of many territories, plant and animal species.
8. Legislation only partly regulates the entertainment activities in rural tourism, as well as moving by water motorcycles, jeeps, snow motorcycles and other exotic and exclusive vehicles.
9. In Latvia rural tourism develops: the number of rural tourism dwellings, diversity of services and number of lodgings and guests raise.
10. In the regression analysis, the close linear connection between the number of guests at rural tourism dwellings and the number of rural tourism dwelling lodgings is determined. With the rise of the number of guests at Latvian rural tourism dwellings, the number of lodgings raises as well.
11. In the EU tourism is not a regulated sphere, but there are several directives, rules and resolutions, especially in the sphere of consumers' protection, which are more or less related to the activities in the division of tourism.
12. Successful development will be reached only by those rural tourism enterprises, which will manage to obtain the highest possible quality category, and quality certificates and specialize in a particular brand of rural tourism.
13. The data of the research show that rural tourism entrepreneurs (owners) have sufficient work experience to elaborate and realize the programme of risk management.
14. The main unfavourable factors holding back development of rural tourism in Latvia, according to rural tourism entrepreneurs, are low solvency of tourism product consumers (76%), and the lack of financial resources (50%).
15. 40% of entrepreneurs as the main favourable factors in rural tourism consider the wide choice of services, and 44% - marketing and advertising.
16. The main favourable external factors for rural tourism enterprise are state and government policy and financial availability.
17. 75% of questioned rural tourism entrepreneurs (owners) have used external financial sources for development of the product of their rural tourism enterprise.

18. Among the mostly offered services in rural tourism dwellings are water sports, open-air activities and bathhouses.
19. External factors of risk can be divided into factors of direct and indirect influence. Entrepreneur cannot manage or influence them, but it is possible to predict them and take them into consideration.
20. Among internal factors of risk are deficient management competence; low qualifications of workers and specialists; low culture of partnership; failing of administration to fulfil contracts and agreements.
21. The choice of the activities for risk prevention is determined by the strategy of enterprise. The choice of the strategy of rural tourism enterprise is dependent on the amount of capital and the manager's psychological features.
22. The identified risks for the rural tourism etalon enterprise are evaluated as very high, and they all are very important for the enterprise. Taking into consideration the total number of points, risks can be divided according to priorities:
 - the first group of priorities cause financial and economical risks;
 - the second one – social risks;
 - the third – technical and meteorological risks;
 - the fourth – epidemiological and ecological risks.
23. The parts of the conceptual programme for risk management are:
 - risk identification;
 - risk classification;
 - analysis of risk reasons and consequences;
 - evaluation of risk groups;
 - expertness;
 - research of risk evaluation system;
 - work on methodology of risk elimination;
 - calculation of risk management expenses.
24. The main risk management methods in rural tourism are risk acceptance, risk passing, as well as risk avoidance. The conceptual risk management programme will be effective because the coefficient of effectiveness is sufficiently high, close to 1.

Main Problems and Proposals for Their Solution

1. The main groups of risks, which affect Latvian rural tourism enterprises, are financial and economical risks (unpredicted growth of prices for services and resources, changes in clients' behaviour, hardships with credit liabilities, insufficient salaries, competitors' activities etc.).

Solutions of the problem:

- Rural tourism entrepreneurs should operatively use resources offered by various projects and programmes, because these are less risky financial sources.
 - Successful planning of entrepreneurship.
 - Elaboration and introduction of risk management programmes at rural tourism enterprises.
2. Many tourism enterprises offer risky entertainment activities like using water motorcycles, jeeps, snow motorcycles and other modern vehicles. Lack of legal regulations of these activities can endanger personnel and clients' lives.

Solution of the problem:

- Normative acts concerning the safety of all the entertainment and recreation activities of rural tourism.
3. Activity of rural tourism is connected with environmental pollution, caused by waste and sewage, because many tourism dwellings do not correspond to quality requirements and requirements of environment supervision.

Solutions of the problem:

- Government should stimulate eco-certification for rural tourism enterprises in Latvia.
 - Administrative institutions of rural tourism should ensure educating of the managers of dwellings.
 - Latvian Country Tourism Association "Countryside traveller" should regularly make experts' reports; independent experts could then announce ten best and most orderly rural tourism dwellings.
 - Introduction of EMAS and ISO standards.
4. The types of rural tourism in Latvia of seasonal character, therefore the number of tourists in rural areas is not equal during the year, and thus the problems with incomes are created.

Solutions of the problem:

- Develop and offer the sport activities and other activities attractive for tourists all the year round.
- Create the rural tourism enterprise as an educating object.
- In addition to tourism, participate in agriculture, craft or some other profitable business.

5. Rural tourism is connected with large wasting of natural, social and cultural resources.

Solutions of the problem:

- Balanced use of resources.
- Education of rural tourism entrepreneurs on introduction of sustainable tourism.
- Eco-certification, introduction of EMAS and ISO standards.
- Specialization of tourism dwellings.
- Rising of quality of the product of rural tourism at enterprises.

IEVADS

Latvijas tautsaimniecības nozarēm attīstoties, risku ietekmes kapacitāte pieaug. Tāpēc palielinās arī vajadzība pēc zinātniskajiem pētījumiem riskoloģijā, riska vadībā. Latvijā pēdējo gadu laikā aizvien vairāk tiek novērtēta risku vadības nozīme uzņēmumu veiksmīgā darbībā. Riska vadība veicina riska iepriekšēju novēršanu, sekmē lēmumu pieņemšanu, palīdz noteikt prioritātes un sadalīt resursus, nodrošinot dziļāku izpratni par potenciālo risku un iespējamo nevēlamo rezultātu.

Zinātniskie pētījumi riskoloģijā pasaulē sākušies 18. gadsimtā. Abrahams Muavro 1734. gadā izdeva grāmatu “Varbūtību teorija”, kam sekoja Tomasa Baiesa darbi, kuri sekmēja varbūtību teorijas lietošanu lietīškos aprēķinos. Dažus gadus vēlāk izdots Dāniela Bernulli darbs “Riska mainības jaunās teorijas izklāsts”.

Īpaša nozīme riskoloģijas pētījumos bijusi Džona Millja un Villiama Seniora klasiskajai uzņēmējdarbības risku teorijai.

Pirmais riska vadības plāns tika sastādīts kādai dzelzceļa būves kompānijai ASV 19.gadsimta beigās.

Lielās depresijas laikā (no1929. līdz 1934.gadam) risku vadība neguva plašu pielietojumu.

Pēc otrā pasaules kara sākās strauja zinātnes un tehnikas revolūcija. Tika radītas jaunas, dārgas, augstāzīgas iekārtas un mehānismi, progresīvas tehnoloģijas. Cilvēce pati radīja paaugstinātus riska objektus (aviācija, transports, lielie rūpniecības uzņēmumi). Strauji pieauga tehnisko un ekonomisko risku iespējamība, 20.gadsimta 50. gados radās un nostiprinājās jauna profesija - riska vadītājs.

Risku vadība kā uzņēmuma vadīšanas atbalsta funkcija pasaulē sāka izplatīties 20.gadsimta 80.gadu sākumā uz apdrošināšanas funkciju un iekšējā audita bāzes. 21.gadsimta sākumā ir parādījusies jauna riska vadības koncepcija: uzņēmumos tika izveidoti speciāli riska vadības dienesti.

Risku kā uzņēmējdarbības un saimniekošanas ietekmējošo faktoru ir pētījuši, definējuši, klasificējuši daudzi autori. Jaunākie pētījumi ir atrodamī E.Altmena (*Altman*, 1966.; *Altman*, 1984.), M.S.Dorfmana (*Dorfman*, 1994.), V.Molaka (*Molak*, 1996.), T.Hellstroma (*Hellstrom*, 1998.), V.N. Muzera (*Musser*, 1998.), A.Saunders (*Saunders*, 1999.), D.Voses (*Vose*, 2000.), G.E. Rejda (*Rejda*, 2001.), K.Lemsalu (*Lemsalu*, 2004.), D.Luptona (*Lupton*, 2000.), L.Mihejevas (*Mihejeva*, *Špoģis*, *Dobeļe*, 1999.; *Mihejeva*, 2004.), A.Veļļas (*Veļļa*, 2000.), K.Špoģa (*Špoģis*, 2003.; *Špoģis*, 2005.), P.Rivžas (*Rivža*, 2004.; *Rivža*, 2005.), V.Buģinas (*Buģina*, 2003.), I.Jakušonokas (*Jakušonoka*, 2003.; *Jakušonoka*, 2004.),

N.V.Hohlova (*Хохлов*, 2001.), V.A.Švanbara (*Шванбара*, 2002.), G.V.Černova (*Чернова*, 2000.), J.Kaktiņa, I.Arhipovas, S.Arhipova (*Kaktiņš, Arhipova*, 2002.; *Kaktiņš, Arhipova*, 2003. ; *Kaktiņš, Arhipova*, 2004.; *Arhipova, Arhipovs*, 2002.; *Arhipovs*, 2005.), G.,Petteres, I.Voronovas (*Pettere, Voronova*, 2004.), V.A.Gamzas un J.J.Jekaterinoslavskā (*Гамза, Екатеринославский*, 2002.), E.A.Utkina un D.A.Frolova (*Уткин*, 1998.; *Уткин, Фролов*, 2003.) un citu latviešu un ārzemju zinātnieku pētījumu publikācijās un rakstos.

Lauku tūrisma uzņēmumu veiksmīga darbība un attīstība ir atkarīga no dažādiem faktoriem. Viens no lauku tūrisma darbību ietekmējošiem faktoriem ir risks.

Zinātniskie pētījumi parāda, ka risku ir iespējams vadīt, izmantojot dažādus paņēmienus, kas zināmā mērā ļauj prognozēt riska iestāšanos un veikt pasākumus, lai samazinātu riska līmeni. Tas iespējams Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos ar jaunas risku vadības programmas izstrādes un ieviešanas procesu. Jaunajā programmā liela uzmanība jāvelta iespējamo risku analīzei un to samazināšanas pasākumu izstrādei.

Promocijas darba hipotēze: lauku tūrisma uzņēmumu darbību un attīstību ietekmējošos riska faktorus ir iespējams prognozēt un vadīt.

Saskaņā ar izvirzīto hipotēzi **promocijas darba mērķis:** izpētīt lauku tūrisma attīstību ietekmējošos un risku izraisošos pamatfaktorus un izstrādāt šai risku vadībai konceptuālu programmu, kas izmantojama Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos.

Darba mērķa sasniegšanai pakārtoti šādi **uzdevumi:**

5. Izpētīt un novērtēt riskoloģijas teorētiskos aspektus;
6. Analizēt un novērtēt lauku tūrisma attīstību Latvijā;
7. Noskaidrot Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu attīstību veicinošos un bremzējošos faktorus, uzsvērt galvenos risku izraisošos faktorus;
8. Izstrādāt riska vadības konceptuālu programmu Latvijas lauku tūrisma uzņēmumiem.

Darba mērķa sasniegšanai, darba uzdevumu risināšanai un darba hipotēzes pierādīšanai vai noraidīšanai **izmantoti:**

- Latvijas Republikas likumi,
- Ministru kabineta noteikumi,
- Centrālās Statistikas pārvaldes dati,
- Latvijas Lauku tūrisma asociācijas dati,
- Latvijas un citu valstu zinātnieku pētījumu publicētie rezultāti saistībā ar promocijas darba tēmu,

- VARAM un ZM sagatavotie dokumenti, izstrādātās programmas, sastādītie pārskati,
- teorētiskā un analītiskā literatūra,
- citi informācijas avoti, kas norādīti izmantoto avotu sarakstā.

Pētījumu objekts: Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu darbību ietekmējošie faktori un riski.

Darba uzdevumu risināšanai pielietotas vairākas **metodes**.

Promocijas darbā plaši pielietota **monogrāfiski aprakstošā metode**, kā arī analīzes un sintēzes metodes, lai izpētītu problēmu elementus un sintezētu kopsakarības vai formulētu likumsakarības.

Zinātniskās indukcijas metode pielietota, lai no atsevišķiem faktiem veidotu vispārīgus atzinumus vai noteiktu sakarības. Savukārt **dedukcijas metode izmantota**, lai loģiski sistematizētu un teorētiski izskaidrotu empīrisko pētījumu rezultātus.

Statistikas datu analīzei izmantota **dinamiskas analīzes metode un datu grupēšana**.

Regresijas analīze pielietota, lai noteiktu, pēc kādas likumsakarības mainās rezultatīvā pazīme, ja mainās faktoriālās pazīmes vērtība.

Informācijas ieguvei ir izmantota arī socioloģisko pētījumu metode – **anketēšana**. Datu statistiskai analīzei ir izmantota **SPSS** (Statistical Package for the Social Science) **programma**.

Risku analīzē izmantotas **ekspertu metode un prioritāšu diagrammas metode**.

Mērķa sasniegšanai darbā uzdevumu risinājums jeb pētījumu izklāsts strukturēts sešās nodaļās.

Darba **pirmajā nodaļā** apspriedi riskoloģijas teorētiskie aspekti– vispārēju un specifisku risku būtības un to funkcijas, riska klasifikācija, riska analīzes un vadības metodes, riska vadības programmas izstrādes pamatprincipi.

Otrajā nodaļā analizēta Latvijas lauku tūrisma nozares tiesiskā, institucionālā un normatīvā bāze.

Trešajā nodaļā raksturotas lauku tūrisma attīstībai nozīmīgas programmas un citi dokumenti, analizēta lauku tūrisma attīstība Latvijā, kā arī novērtēti Latvijas lauku tūrisma attīstības risinājumi, ievērojot Eiropas Savienības prasības.

Ceturtajā nodaļā raksturota Latvijas lauku tūrisma uzņēmēju (īpašnieku) aptaujas metodika un analizēti pētījumu rezultāti.

Piektajā nodaļā atklāti Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu darbību ietekmējošie faktori un risku izraisītie faktori.

Sestajā nodaļā izklāstīta izstrādātās riska vadības konceptuālās programmas metodoloģija, kas izmantojama Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos.

Darba nobeigumā formulēti galvenie secinājumi, atzinumi, konstatējumi, galvenās problēmas un to risināšanas priekšlikumi.

Darba hipotēze ir pierādāma ar **aizstāvamām tēzēm**:

1. Riska vadība ir jebkuras veiksmīgas uzņēmējdarbības funkcionēšanas nodrošināšana tirgus ekonomikas apstākļos.
2. Lauku tūrisma attīstības nodrošināšanai kalpo tiesisko aktu kopums, ko iedala trīs lielās grupās.
3. Latvijas lauku tūrisms attīstās un pilnveidojas tā piedāvājums.
4. Latvijas lauku tūrisma uzņēmuma darbību ietekmē attīstību veicinošie (veiksmes), attīstību bremsējošie un risku izraisošie faktori.
5. Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos riskus ir iespējams vadīt, izmantojot risku vadības programmas.

Promocijas darbā ietilpstošajos pētījumu rezultātos ir vairākas **novitātes**:

- Precizēti zināmi un atklāti jauni veicinošie, bremsējošie un risku izraisošie faktori Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu attīstībā.
- Izveidota jauna definīcija veiksmīga lauku tūrisma uzņēmumam.
- Izstrādāta risku vadības konceptuāla programma Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos.

Darba zinātniskais nozīmīgums: pirmo reizi ir noteikta izvērstā risku veidu klasifikācija, to ietekmes izvērtējums, dažādo riska faktoru un to radīto seku prognozēšanas un vadības iespējas lauku tūrisma uzņēmumos, izstrādāta zinātniski pamatota riska vadības konceptuālā programma un apstiprināta tās nepieciešamība lauku tūrisma uzņēmumos.

Promocijas darba **tautsaimnieciskā nozīme** veidojas no tā, ka valsts pārvaldes institūcijas iegūs pētījumu rezultātus, atziņas un priekšlikumus par lauku tūrisma attīstības iespējām, bet lauku uzņēmēji iegūs jaunu zinātnisko informāciju par lauku tūrisma uzņēmējdarbību ietekmējošiem faktoriem un nelabvēlīgu faktoru ietekmes mazināšanas paņēmieniem un metodēm, un riska vadības konceptuālu programmu.

Galvenie promocijas darba veikto pētījumu rezultāti izmantojami lauku tūrisma uzņēmumu, Vides, Ekonomikas, Zemkopības ministriju, Tūrisma attīstības valsts aģentūras u.c. valstisko

un nevalstisko tūrisma organizāciju darbā, programmu, izglītojošo materiālu sagatavošanā, lauku tūrisma attīstības plānošanā.

INFORMĀCIJA PAR PĒTĪJUMU REZULTĀTU PREZENTĀCIJĀM

Promocijas darba autorei pētījumu rezultāti prezentēti:

4. Informatīvais seminārs – Jelgava, 2004.gada 22.jūnijs.
5. LLU EF Uzņēmējdarbības un vadības katedras personālsēde – Jelgava, 2005.gada 28. jūnijs.
6. LLU EF Uzņēmējdarbības un vadības katedras, Ekonomikas katedras, Grāmatvedības un finanšu katedras un Informācijas tehnoloģiju fakultātes akadēmiskā personālu pārstāvju kopsēdē – Jelgava, 2005. gada 14.septembris.

2 starptautiskās zinātniskās konferencēs:

1. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Economic Science for Rural Development* – Jelgava, 2003. gada 9.-10. aprīlī.
2. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Opportunities and Solutions of Rural Develop at the Beginning of the 21st Century*-Jelgava, 2002. gada 18.-19. aprīlī.

Plānots piedalīties: Starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Agrarian issue in Poland and in the World* - Varšava, 2005. gada 17. novembrī.

INFORMĀCIJA PAR PUBLIKĀCIJĀM

Promocijas darba autorei ir 7 zinātniskās publikācijas starptautiski citējamās izdevumos:

1. Riska vadīšanas programmas izstrādes teorētiskie pamatprincipi. // Starptautiskā zinātniskā konference “Lauku attīstības iespējas un risinājumi XXI.gs. sākumā”, 2002.- 233.-239. lpp.
2. Risk factors and their Evaluation in Rural Tourism Development Project of Latvia. // International scientific conference “Economic Science for Rural Development”, Jelgava: Jelgavas tipogrāfija, 2003.-276.-281.lpp.

3. Main Risk Management Methods in Rural Tourism of Latvia. // LLU Raksti Nr. 11 (306), Jelgava: Jelgavas tipogrāfija, 2004. - 49. - 53. lpp.
4. Risks and the methods of risk management in rural tourism. // Starptautiskā zinātniskā konference “Zinātnes sasniegumi sabiedrības labklājībai un attīstībai”, Rēzeknes Augstskola, 2004.-59.-66.lpp.
5. Risks and losses in the level of enterprise. // Miedzynarodowa Konferencje Naukowa “Problemy rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich i małych miast w aspekcie zrównoważonego rozwoju” Szczecin, 2004.-s. 817.-825.
6. Lauku tūrisma darbību ietekmējošie faktori. // Starptautiskā zinātniskā konference “ Ekonomikas zinātne – lauku attīstībai” Jelgava: Jelgavas tipogrāfija, 2005.- 108.-113.lpp.
7. Development of Latvian rural tourism in European Union. // International scientific conference “Agrarian issue in Poland and in the World” Warsaw, 2005. (iesniegta publicēšanai).

Bez tam autorei par darba saturu ir **2 zinātniskās publikācijas citos izdevumos:**

1. Riski, to izvērtēšana un vadība. Uzņēmējdarbība lauku ilgtspējīgā attīstībā //Mācību līdzeklis/ Jelgava: Jelgavas tipogrāfija, 2004.-170.-192. lpp.
2. Riski un to vadība lauku tūrismā. Riski lauksaimniecībā un privātajā mežsaimniecībā, Jelgava: LLU, RTU DITF, 2005.- 615.-645.lpp.

PROMOCIJAS DARBA SATURS

DARBĀ IZVEIDOTO TABULU SARAKSTS

DARBĀ IZVEIDOTO ATTĒLU SARAKSTS

DARBĀ IZMANTOJAMIE SAĪSINĀJUMI UN SIMBOLI

ANOTĀCIJA (latviešu valodā)

ANOTĀCIJA (angļu valodā)

ANOTĀCIJA (zviedru valodā)

IEVADS

1. RISKĀ BŪTĪBA, TĀ IZVĒRTĒŠANA UN VADĪBA

1.1. Risks, tā būtība un veidu klasifikācija

1.2. Riska sekas

1.3. Riska analīzes metodes

1.4. Riska vadība

1.5. Riska vadības metodes

1.6. Riska vadības programma un tās izstrādes
teorētiskie pamatprincipi

2. LAUKU TŪRISMA TIESISKAIS, INSTITUCIONĀLAIS UN NORMATĪVAIS PAMATS

2.1. Lauku tūrisma tiesiskā bāze

2.2. Lauku tūrisma institucionālā bāze

2.3. Lauku tūrisma normatīvā bāze

3. LAUKU TŪRISMA ATTĪSTĪBA LATVIJĀ UN EIROPAS SAVIENĪBĀ

3.1. Lauku tūrisma attīstībai nozīmīgas programmas un citi
dokumenti

3.2. Lauku tūrisma vēsturiskā attīstība Eiropā un Baltijas valstīs

3.3. Lauku tūrisms Latvijā mūsdienās

3.4. Lauku tūrisma attīstības risinājumi, ievērojot
Eiropas Savienības prasības

4. LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMU VADĪTĀJU (ĪPAŠNIEKU) APTAUJA UN TĀS REZULTĀTI

4.1. Aptaujas metodika

4.2. Pētījumu rezultāti

5. LATVIJAS LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMA DARBĪBU IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

5.1. Lauku tūrisma uzņēmuma veiksmes faktori

5.2. Latvijas lauku tūrisma uzņēmuma attīstību bremsējošie
faktori

5.3. Galvenie risku izraisošie faktori Latvijas lauku tūrisma
uzņēmumos

6. RISKĀ VADĪBA LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMOS

- 6.1. Riska analīze pēc prioritāšu diagrammas metodes
- 6.2. Riska vērtēšana pa projekta posmiem
- 6.3. Riska vadības konceptuālā programma lauku tūrisma uzņēmumiem

Galvenie secinājumi, atzinumi, konstatējumi

Galvenās problēmas un to risināšanas priekšlikumi

Izmantotās literatūras avoti

Pielikumi

ANOTĀCIJA

Andas Zvaigznes promocijas darbam Riska vadība Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos

Darbs uzrakstīts ekonomikas doktora zinātniskā grāda iegūšanai agrārās ekonomikas apakšnozarē. Pētījums izklāstīts uz 135 lapām, ietverot 26 tabulas un 37 attēlus. Darbā izmantoti 177 literatūras avoti, tam ir 3 pielikumi.

Promocijas darba mērķis ir izpētīt lauku tūrisma attīstību ietekmējošos un risku izraisošos pamatfaktoros un izstrādāt šai risku vadībai konceptuālu programmu, kas izmantojama Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos.

Darba mērķa sasniegšanai pakārtoti šādi **uzdevumi**:

1. Izpētīt un novērtēt riskoloģijas teorētiskos aspektus;
2. Analizēt un novērtēt lauku tūrisma attīstību Latvijā;
3. Noskaidrot Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu attīstību veicinošos un bremzējošos faktorus, uzsvērt galvenos risku izraisošos faktorus;
4. Izstrādāt riska vadības konceptuālu programmu Latvijas lauku tūrisma uzņēmumiem.

Mērķa sasniegšanai darbā uzdevumu risinājums jeb pētījumu izklāsts strukturēts sešās nodaļās.

Darba **pirmajā nodaļā** apspriesti riskoloģijas teorētiskie aspekti – vispārēju un specifisku risku būtības un to funkcijas. Raksturoti riska klasifikācijas pamatprincipi un dota riska klasifikācija. Nodaļā iztirzātas visbiežāk pielietotās riska analīzes un vadības metodes uzņēmējdarbībā, kā arī noskaidroti galvenie riska vadības programmas izstrādes pamatprincipi.

Riska vadībā lauku tūrisma uzņēmums var izmantot sekojošu trīs etapu pieeju: risku tipa noteikšana, ar kurām var saskarties uzņēmums; identificēto risku potenciālās ietekmes noteikšana; katra iespējamā riska minimizācija, izmantojot dažādas riska vadības metodes.

Otrajā nodaļā analizēta Latvijas lauku tūrisma nozares tiesiskā, institucionālā un normatīvā bāze.

Lauku tūrisma tiesiskā bāze un nozares politika Latvijā balstās uz “Tūrisma likumu”, un tā ir saskaņota ar Eiropas Savienības normatīvo bāzi.

Lauku tūrisma attīstības nodrošināšanas kontekstā svarīgākās ir tās tiesību normas, kas saistītas ar tūrisma, vides un dabas aizsardzību.

Trešajā nodaļā raksturotas lauku tūrisma attīstībai nozīmīgas programmas un citi dokumenti, analizēta lauku tūrisma attīstība Latvijā, kā arī novērtēti Latvijas lauku tūrisma attīstības risinājumi ievērojot Eiropas Savienības prasības.

Latvijā ir izstrādāta “Latvijas tūrisma attīstības koncepcija” (1997) un vairākas valsts programmas, kas tieši vai netieši ir saistītas ar lauku tūrisma attīstību: Latvijas lauku attīstības programma (1998); Latvijas lauku tūrisma attīstības mērķprogramma (1999); Velotūrisma attīstības valsts programma 1999. – 2015.; Latvijas tūrisma attīstības nacionālā programma 2001. – 2010. u.c.

Latvijā lauku tūrisms attīstās: palielinās lauku tūrisma mītņu skaits, to veidi, gultas vietu skaits tajās, lauku tūrisma mītņu apmeklētāju viesu skaits, papildpakalpojumu dažādība.

Veiksmīga attīstība būs vienīgi tām Latvijas lauku tūrisma mītnēm, kuras centīsies iegūt pēc iespējas augstāku kvalitātes kategoriju un kvalitātes sertifikātus, kā arī specializēsies kādā no lauku tūrisma piedāvājumiem.

Ceturtajā nodaļā raksturota Latvijas lauku tūrisma uzņēmēju (īpašnieku) aptaujas metodika un analizēti pētījumu rezultāti.

Pētījuma gaitā tika aptaujāti 198 vadītāji (īpašnieki), kuri nodarbojas ar lauku tūrisma uzņēmējdarbību Latvijā.

Pēc autores aptaujas datiem galvenie lauku tūrisma uzņēmumu veiksmes faktori: mārketinga un reklāma; finanses un to vadība; pakalpojumu klāsts.

Galvenie faktori, pēc uzņēmēju viedokļa, kuri bremzē lauku tūrisma uzņēmumu attīstību Latvijā: patērētāju maksātspēja un finanšu līdzekļu trūkums.

Piektajā nodaļā atklāti Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu darbību ietekmējošie faktori un risku izraisošie faktori.

Lauku tūrisma uzņēmuma veiksmes faktori ir tādi faktori, kurus uzņēmums vai nu veiksmīgi izmanto, vai uzlabo, lai nodrošinātu savu attīstību un darbību konkurences apstākļos.

Lauku tūrisma uzņēmuma attīstības bremzējošie faktori ir tādi faktori, kas aizkavē lauku tūrisma uzņēmumu attīstību un mazina tā konkurētspēju, ja lauku tūrisma uzņēmējs tos laicīgi neatklāj un neatrod pareizo risinājumu faktoru ietekmes samazināšanai.

Risku izraisošie faktori ietver visu to, kas rada un ietekmē iespējamā zaudējuma lielumu. Visus risku izraisošos faktoros lauku tūrismā var apkopot divās grupās: ārējie faktori un iekšējie faktori.

Sestajā nodaļā izklāstīta izstrādātās riska vadības konceptuālās programmas metodoloģija, kas izmantojama Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos.

Risku vadības konceptuālās programmas izstrādes sastāvdaļas ir: risku identifikācija; risku klasifikācija; to cēloņu seku analīze; risku grupu novērtēšana; ekspertēšana; risku vērtēšanas sistēmas izpēte; riska novēršanas metodikas izstrāde; riska vadības izmaksu aprēķins.

Darba nobeigumā formulēti galvenie secinājumi, atzinumi, konstatējumi, galvenās problēmas un to risināšanas priekšlikumi.

PROMOCIJAS DARBĀ IZVEIDOTO TABULU SARAKSTS

Tabulas numurs	Tabulas nosaukums
1.1.	Iespējamo zaudējumu analīze Latvijas lauku tūrisma uzņēmumā
1.2.	Biežāk lietoto riska analīzes metožu stiprās un vājās puses
3.1.	Tūrisma nozares makroekonomiskie rādītāji Latvijā no 1998. līdz 2004.gadam faktiskajās cenās, milj. LVL
3.2.	Latvijas lauku tūrisma mītņu skaita izmaiņu analīze no 1994. līdz 2004. gadam
3.3.	Deferta funkcijas jeb lauku tūrisma mītņu uz vienu iedzīvotāju lieluma izmaiņas Latvijas reģionos no 1999.līdz 2004.gadam
3.4.	Gultas vietu skaita izmaiņu analīze Latvijas lauku tūrisma saimniecībās no 1994. līdz 2004. gadam
3.5.	Deferta funkcijas jeb gultas vietu uz vienu iedzīvotāju lieluma izmaiņas Latvijā no 1994.līdz 2004.gadam
3.6.	Lauku tūrismam izmantojamo māju sadalījums pa klasifikācijas kategorijām Latvijā no 1996. līdz 2004.gadam
3.7.	Latvijas valsts budžeta finansējums tūrisma attīstībai no 1996. līdz 2004. gadam, tūkst. LVL
4.1.	Sakarība starp divām pazīmēm
4.2.	Aptaujāto vadītāju (īpašnieku) skaita sadalījums pēc nodarbošanās ilguma ar lauku tūrismu
4.3.	Aptaujāto lauku tūrisma mītņu piedāvāto pakalpojumu skaita analīze

Promocijas darbā izveidoto tabulu saraksta turpinājums

Tabulas numurs	Tabulas nosaukums
5.1.	Latvijas lauku tūrisma uzņēmuma veiksmīgas darbības pamatelementi
5.2.	Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu attīstības nozīmīgākās problēmas un to iespējamie risinājumi
6.1.	Katras šūnas aizpildīšana
6.2.	Vienkāršie riski investīciju projekta posmos
6.3.	Ekspertu veiktā risku vērtēšana pa projekta posmiem
6.4.	Prioritāšu grupu sadalījums pa projekta posmiem
6.5.	Riska aprēķins pa projekta posmiem
6.6.	Nozīmīgākie projekta riski
6.7.	Lauku tūrisma uzņēmuma risku atklāšana
6.8.	Lauku tūrisma uzņēmuma risku vērtēšanas sistēma
6.9.	Lauku tūrisma uzņēmuma identificēto risku vērtējums
6.10.	Riska vadības lēmumu pieņemšanas tabula lauku tūrisma uzņēmumiem
6.11.	Lauku tūrisma uzņēmuma riska vadības stratēģijas precizēšana
6.12.	Lauku tūrisma uzņēmuma identificēto risku vadība

PROMOCIJAS DARBĀ IZVEIDOTO ATTĒLU SARAĶSTS

Attēla numurs	Attēla nosaukums
1.1.	Riska funkciju klasifikācija
1.2.	Riska veidu klasifikācija
1.3.	Ekspertu procedūru veidi
1.4.	Ekspertīzes galvenās sastāvdaļas
1.5.	Riska vadības procesa elementi
1.6.	Riska vadības organizēšana
2.1.	Ar Latvijas lauku tūrisma nozari tieši saistīto normatīvo aktu grupas
3.1.	Lauku tūrisma mītnu sadalījums pēc uzņēmējdarbības formas 2003. gadā Latvijā
3.2.	Latvijas lauku tūrisma naktsmītnu un gultas vietu sadalījuma īpatsvars pa naktsmītnu veidiem vidēji no 2000.līdz 2004.gadam,%
3.3.	Lauku tūrisma mītnu un gultas vietu kopējais skaits no 1994. līdz 2004. gadam Latvijā

Promocijas darbā izveidoto attēlu saraksta turpinājums

Attēla numurs	Attēla nosaukums
3.4.	Latvijas lauku tūrisma mītnu skaita proporcijas reģionālā griezumā no 1999.līdz 2004.gadam,%
3.5.	Latvijas lauku tūrisma piedāvājums vidēji no 2000.līdz 2004.gadam, %
3.6.	Latvijas lauku tūrisma mītnēs apkalpoto viesu skaita dinamika no 1994. līdz 2004.gadam,%
3.7.	Gultas vietu skaits atkarībā no viesu skaita Latvijas lauku tūrisma mītnēs no 1994.līdz 2004.gadam
3.8.	Ārzemju un vietējo tūristu skaita dinamika Latvijas laukos no 1995.līdz 2004.gadam,%
3.9.	Tūristu vidējais uzturēšanās ilgums (diennaktis) Latvijas laukos no 1999.līdz 2004.gadam
3.10.	Tūristu skaita procentuālā sadalījuma tendence pa mēnešiem Latvijas laukos vidēji no 1999.līdz 2004.gadam
3.11.	Sniegtais nacionālais atbalsts Latvijas lauku tūrisma attīstībai no 1998. līdz 2003.gadam, tūkst. LVL
3.12.	Sniegtais Eiropas Savienības atbalsts Latvijas lauku tūrisma attīstībai 2003. un 2004.gadā, milj. LVL
3.13.	Atbalstīto projektu skaits lauku tūrisma attīstībai Latvijā 2003. un 2004.gadā
3.14.	Atbalstīto projektu skaits Latvijas lauku tūrisma attīstībai reģionālā griezumā 2003. un 2004.gadā
3.15.	No ES struktūrfondiem atbalstīto Latvijas lauku tūrisma projektu sadalījums pēc kopējās attiecināmo izmaksu summas 2004.gadā, %
4.1.	Aptaujāto Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu iekšējie veiksmes faktori,%
4.2.	Aptaujāto Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu ārējie veiksmes faktori, %
4.3.	Aptaujāto Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu galvenie attīstību bremsējošie faktori, %
4.4.	Aptaujāto Latvijas lauku tūrisma mītnes vadītāju (īpašnieku) darbības forma, %
4.5.	Nodarbināto personu skaita proporcijas Latvijas lauku tūrisma mītnēs, %
4.6.	Aptaujāto Latvijas lauku tūrisma mītnu vadītāju (īpašnieku) atbilžu skaita proporcijas uz jautājumu „Vai jūs esat izmantojuši ārējos finanšu avotus sava lauku tūrisma uzņēmuma produkta attīstīšanā?” %

Promocijas darbā izveidoto attēlu saraksta turpinājums

Attēla numurs	Attēla nosaukums
4.7.	Aptaujāto Latvijas lauku tūrisma mītnu vadītāju (īpašnieku) sadalījums pēc uzņēmuma atrašanās vietas,%
4.8.	Aptaujāto lauku tūrisma mītnu piedāvāto pakalpojumu sadalījums,%
5.1.	Konkurētspējīga lauku tūrisma uzņēmuma galvenie veiksmes faktori
5.2.	Veiksmīga uzņēmuma vadības faktori
5.3.	Visbiežāk sastopamās „bīstamās zonas” Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos
5.4.	Risku izraisošie faktori lauku tūrisma uzņēmumos
6.1.	Jauno iespējamo produktu klasificēšana
6.2.	Risku klasificēšana
6.3.	Lauku tūrisma uzņēmuma riska vadības programmas algoritms

INFORMĀCIJA PAR DOKTORANTI

Anda	Zvaigzne
Vārds	Uzvārds
Jelgava	
Dzimšanas vieta	Personas kods
	Latvijas
Dzimšanas gads, datums, mēnesis	Tautība
	Ģimenes stāvoklis

Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas fakultātes Uzņēmējdarbības un vadības katedras lektore

Darba vieta, amats

Darba vietas adrese:	
Svētes ielā -18	
Jelgava	
LV 3001, Latvija	
Tālr. +371 3025170	
E-pasts: efuzn@cs.llu.lv	

Izglītība

- 2001 - 2005 studijas doktorantūrā LLU Ekonomikas fakultātē,
1999 - 2001 studijas maģistrantūrā LLU Ekonomikas fakultātē,
iegūts maģistra grāds ekonomikā, specializācijā -
uzņēmējdarbība un vadīšana,
1995 -1999 studijas RA Ekonomikas fakultātē, iegūts bakalaura
grāds ekonomikā, specializācijā- tūrisma un viesnīcu
uzņēmējdarbība un vadība

Zinātniskā darbība

- 2002- 2005 Līdzdalība sadarbības projektā „Riska vadība
Latvijas lauksaimniecībā” subprojekta „Riska
ekonomisko iespēju un draudu izpēte un to seku
novērtēšana”

Darba pieredze

2002. - līdz šai dienai LLU Ekonomikas fakultātē,
Uzņēmējdarbības un vadības katedrā – lektore
2001-2002 LLU EF Uzņēmējdarbības un vadības katedrā -
asistente - stažiere
2005.- Banku Augstskolā - lektore
2003-2005 Grāmatvedības un finanšu koledžā - lektore
2000-2004 Jelgavas Amatniecības vidusskolā - ekonomikas
skolotāja

Papildus izglītība

- 2001.09.28. – 2002.10.04. LLU, profesionālā pilnveides
programmas studijas, iegūts sertifikāts
„Augstskolu didaktika”
2005.02.04. – 2005.08.04. Pasniedzēju kvalifikācija Vācijā
„Studiju programmas attīstības un
pilnveidošanas iespējas ES vienotā
telpā”

Organizatoriskā un profesionālā darbība

2001./2002., 2002./2003., 2003./2004. māc.g. LLU EF
Uzņēmējdarbības un vadīšanas apakšprogrammas VEK sekretāre pilnā
un nepilnā laika studentiem, kā arī strādāju studentu uzņemšanas
komisijā.

2000. gadā autorlīgums ar Rēzeknes rajona Gaigalavas pagasta padomi
par ekonomiskās situācijas analīzi teritoriālās plānošanas vajadzībām.

PROMOCIJAS DARBA PĒTĪJUMU REZULTĀTI

1. RISKA BŪTĪBA, TĀ IZVĒRTĒŠANA UN VADĪBA

Nodaļai ir 23 lappuses, 2 tabulas un 6 attēli.

Daudzu autoru (Рогов, 2001.; Шванбара, 2002.; Петтере, Varonova, 2004. Балабанов, 1996.; Грачевой, 2001.; Клейнер, Тамбовец, Качалов, 2002.; Мельников, 2001.; Первозванский, Первозванская, 1994. u.c.) sniegtajām riska definīcijām ir kopīgas pazīmes:

- pamatā ir neziņa, kas izteikta kā šaubas par nākotni;
- ir netieša norāde uz atšķirīgiem riska līmeņiem un pakāpēm;
- daudzu definīciju pamatā ir doma, ka rezultātu izraisa viens vai vairāki iemesli.

Literatūrā biežāk sastopamās riska definīcijas ir viendabīgas tādā nozīmē, ka tās risku skaidro tikai kā draudus, briesmas, neveiksmes, kas rada tikai zaudējumus, zudumus vai citādas nelaimes. Tādas definīcijas ir vienpusīgas, jo dauzi risku veidi vai faktori rada arī iespējas, ir pamats veiksmei, attīstībai. Šie – pozitīvie, iespēju riski uzņēmējam ir sevišķi interesanti un prasme tos vadīt ir īpaši svarīga.

Apkopojot un izvērtējot dažādu autoru viedokļus par risku uzņēmējdarbībā var izveidot šādu rika definīciju:

Risks ir iespēja iestāties notikumam vai vairāku savstarpēju nejaušu notikumu kopumam ar pozitīvām vai negatīvām, īpaši lauku tūrisma uzņēmumam izdevīgām vai neizdevīgām ekonomiskām sekām.

Risku, tos veidus, faktoros vai cēloņus klasificēt ir grūti to ciešās savstarpējās mijiedarbības un aizvietojamības dēļ. Risku klasifikācija ir atkarīga arī no „skata punkta”, kas nosaka sabiedrības viedokli par kādu risku, un var ietekmēt no viena riska veida pāreju otrā. Dažādi autori izmanto ļoti atšķirīgu klasifikāciju. Zinātnieku un lietišķo speciālistu publikācijās var izdalīt apmēram 40 dažādu risku klasifikācijas kritēriju. Tomēr parasti, pētot riskus, tiek lietotas 7-15 klasifikācijas grupas, bet vislielākais grupu skaits ir apdrošināšanā.

Lauku tūrismā dominē komerciālo risku grupa, kas ir zaudējumu rašanās iespēja lauku tūrisma uzņēmuma produkta realizācijas procesā. Pēc gala rezultāta komerciālie riski lauku tūrisma uzņēmumos, tāpat kā visi citi riski, tiek iedalīti spekulatīvajos un tīrajos riskos.

Lauku tūrisma uzņēmuma darbību būtiski ietekmē arī dabas risks, finanšu risks, īpašuma risks u.c. Visi šie riski nozarē savstarpēji ietekmējas.

Lauku tūrisma uzņēmuma vadītājam ir svarīgi paredzēt iespējamo risku, analizēt to, lai kontrolētu un vadītu ražošanas procesu. Bet, apzinoties to, ka nevar paredzēt visas iespējamās riska situācijas, uzņēmējam svarīgi ir izvērtēt riska iestāšanās iespējas un potenciālos zaudējumus.

Riska izvērtēšanā var pielietot kvalitatīvās un kvantitatīvās metodes, bet visbiežāk pielietotās ir statistiskās un ekspertu metodes.

Risku ir iespējams vadīt, izmantojot dažādus paņēmienus, kas zināmā mērā ļauj prognozēt riska iestāšanos un veikt preventīvus pasākumus, lai samazinātu riska pakāpi.

Riska vadībā uzņēmums var izmantot sekojošu *trīs etapu pieeju*:

- *Risku veidu noteikšana, ar kuriem var saskarties uzņēmums.*
Risku vadītājs šīnī etapā identificē sava uzņēmuma potenciālos riskus.
- *Identificēto risku potenciālās ietekmes noteikšana.* Daži riski ir ļoti mazi, un tos uzņēmējdarbībā praktiski nejūt, bet citi tajā pašā laikā var sagraut uzņēmumu. Svarīgi atšķirt riskus pēc to potenciālās ietekmes un koncentrēt resursus svarīgākajos virzienos.
- *Katra iespējamā riska minimācija,* izmantojot dažādas riska vadības metodes.

Apkopojot un izvērtējot dažādu autoru viedokļus par riska vadības metodēm uzņēmējdarbībā tos var sadalīt divās lielās pamatgrupās:

- 1) pirmsnotikuma risku vadības metodes, kuras tiek plānotas un īstenotas savlaicīgi, vērstas uz iespējamā zaudējuma iestāšanās iespējamības un zaudējuma apjoma samazināšanos;
- 2) pēcnolikuma risku vadības metodes, kuras pielieto pēc zaudējuma iestāšanās, vērstas uz jau iestājušā zaudējuma apjoma samazināšanos, riska seku likvidāciju.

Riska vadību iespējams veikt sastādot tā vadības programmas.

Riska vadības programmas mērķis ir nodrošināt normālu uzņēmuma funkcionēšanu riska apstākļos. Šo mērķi var sasniegt, nosakot iespējamās ekonomiskās riskus un izstrādājot pasākumu kompleksu to novēršanai, tādējādi samazinot iespējamās finansiālos zaudējumus.

Pirmās nodaļas satura kopsavilkumā var secināt, ka riski ir savstarpēji saistīti, un to mijiedarbība ir ļoti sarežģīta un atkarīga no uzņēmējdarbības veida. Risks tirgus ekonomikas sistēmā ir neatņemams uzņēmējdarbības elements, kura noteikšana, analīze un vadīšana var ietekmēt uzņēmuma ekonomiku un attīstību.

Visbiežāk sastopamās riska definīcijas ir viendabīgas tādā nozīmē, ka tās risku skaidro tikai kā draudus, briesmas, neveiksmes, kas

rada tikai zaudējumus, zudumus vai citādas nelaimes. Bet risks ir arī veiksmes nesējs.

Risku identifikāciju var veikt ar vairākām metodēm, piemēram, veicot aprēķinus, aptaujas, intervijas, piesaistot ekspertus vai ārējos konsultantus u.c.

Riska vadības metodes var iedalīt divās lielās grupās: pirmā grupa - pirmsnotikuma risku vadības metodes, otrā grupa - pēcnotikuma risku vadības metodes.

Riska ekonomisko, morālo vai citu zaudējumu mazināšanai un/vai ieguvumu vairošanai rodas vajadzība pēc noteikta mehānisma – riska vadības programmas, kas uzņēmējam vislabāk ļautu ņemt vērā risku, pieņemot un realizējot saimnieciskus lēmumus.

Tūrisma industrijā darbojas īpaši riska veidi un faktori, to identificēšanai, vadīšanai nepieciešamas atbilstošas programmas.

2. LAUKU TŪRISMA TIESISKAIS, INSTITUCIONĀLAIS UN NORMATĪVAIS PAMATS

Nodaļai ir 17 lappuses un 1 attēls.

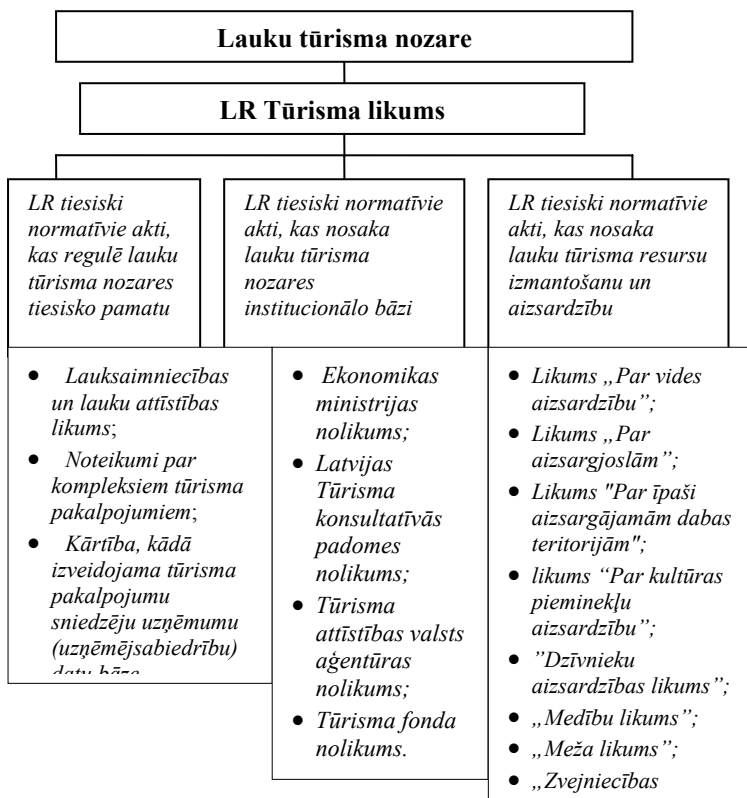
Lauku tūrisma attīstības nodrošināšanai kalpo vairāki instrumenti un viens no tiem ir tiesisko aktu kopums. Lauku tūrisma attīstības nodrošināšanas kontekstā svarīgākās ir tās tiesību normas, kas saistītas ar tūrismu, vides un dabas aizsardzību, tāpēc detalizētāk tiek analizēti tikai ar tūrisma nozari tieši saistīto normatīvo aktu un tūrisma resursu izmantošanu, aizsardzību regulējošie likumdošanas aktu grupā ietilpstošie LR likumi un MK noteikumi, darba tēmas ietvaros.

Šajā grupā ietilpstošos likumdošanas aktus var iedalīt trijās lielās grupās (skat. 1.att.):

- tiesiski normatīvie akti, kas regulē lauku tūrisma nozares tiesisko pamatu;
- tiesiski normatīvie akti, kas nosaka lauku tūrisma nozares institucionālo bāzi;
- tiesiski normatīvie akti, kas nosaka lauku tūrisma resursu izmantošanu un aizsardzību.

Tūrisma attīstības valsts politiku Latvijā izstrādā ***Ekonomikas ministrija*** un apstiprina LR ***Saeima***. Tūrisma attīstības valsts politiku realizē Ekonomikas Ministrijas pārraudzībā esošā ***Tūrisma attīstības valsts aģentūra***.

Arī citas ministrijas un valsts institūcijas, piemēram, Kultūras un Labklājības ministrijas, Ārlietu, Iekšlietu, Satiksmes, Zemkopības un Latvijas Institūts, Latvijas Attīstības aģentūra, Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, piedalās tūrisma valsts politikas veidošanas un īstenošanas procesos savas kompetences ietvaros.

Avots: autores veidota konstrukcija

1.att. Ar Latvijas lauku tūrisma nozari tieši saistīto normatīvo aktu grupas

Ar lauku tūrisma saistītās tūrisma organizācijas:

- republikas mēroga organizācijas: Latvijas Lauku tūrisma asociācija „Lauku ceļotājs”; Latvijas Viesnīcu un restorānu asociācija; Latviešu Jauniešu mītnu asociācija; Latvijas Tūrisma informācijas organizāciju asociācija (LATTŪRINFO); Latvijas piļu un muižu asociācija;
- reģionālās organizācijas: Reģionos darbojas reģionālās tūrisma asociācijas (Kurzemes un Zemgales tūrisma padome, Latgales tūrisma asociācija, Vidzemes tūrisma asociācija) – sabiedriskas organizācijas.
- vietējās organizācijas – tūrisma informācijas centri.

Latvijas Republikas Tūrisma likuma 13.pantā teikts, ka tūrisma mītnu atbilstības obligātās prasības un kārtību nosaka Ministru

Kabinets. Šo noteikumu ietvaros ir izstrādāts Latvijas valsts standarts Viesnīcām un citām tūrisma mītnēm: LVS EN ISO 18513:2003 (stājies spēkā 12.12.2003.).

Kopš 1994.gada asociācijai „Lauku ceļotājs” ir sava lauku tūrisma mītnu vērtēšanas sistēma, kas sastāv no minimālām prasībām un 4 kvalitātes kategorijām.

Arī viesu mājas tiek iedalītas 4 kategorijās un to apsekošanu un kategoriju piešķiršanu var veikt gan asociācija „Lauku ceļotājs”, gan Latvijas Viesnīcu un restorānu asociācija. Kvalitātes kategorijas viesnīcām (1-5*) piešķir Latvijas Viesnīcu un restorānu asociācija. Augsto izmaksu dēļ Lauku ceļotājs nenodrošina valsts sertifikātu procedūras. Tomēr, lai garantētu klientiem pakalpojumu kvalitāti, Lauku ceļotājs pārbauda kvalitātes standartus atbilstoši organizācijas izstrādātajām prasībām.

2005.gada laikā lauku tūrismā Latvijā ieviesta jauna kvalitātes sistēma, ko „Lauku ceļotājs” ir izstrādājis Eiropas Savienības Leonardi da Vinci programmas ietvaros 2002.- 2004. gadā, un tās pamatprasības ir kopīgas lauku tūrisma mītnēm visā Eiropā. Šīs kvalitātes pamatprasības balstītas arī uz klientu aptauju rezultātiem par lauku tūrisma kvalitāti. Kvalitātes prasības ir atsevišķas lauku, viesu un ciematu mājām (jeb servisa naktsmītnēm) un brīvdienu mājām (jeb pašapkalpošanās mājām), tomēr uzbūve abu mītnu veidu kvalitātes prasībām ir vienāda.

Otrās nodaļas satura kopsavilkumā var secināt, ka Latvijas lauku tūrisma tiesiskā bāze un nozares politika Latvijā balstās uz “*Tūrisma likumu*”, un tā ir saskaņota ar Eiropas Savienības normatīvo bāzi. Tūrisma attīstības valsts politiku Latvijā izstrādā Ekonomikas ministrija, apstiprina Saeima, realizē Tūrisma attīstības valsts aģentūra, bet kā konsultatīva institūcija darbojas Latvijas tūrisma konsultatīvā padome. Tūrisma politiku valstī ievieš rajonu, pilsētu un pagastu pašvaldības, tūrisma pakalpojumu sniedzēji, asociācijas un nevalstiskas organizācijas.

Latvijas likumdošana nav vērsta uz plašas tūrisma plūsmas uztveršanu un regulēšanu, bet gan uz dažādiem tūrisma un videi brīvas pieejas ierobežojumiem, daudzu teritoriju, dzīvnieku un augu sugu aizsardzībai un saglabāšanai.

Latvijas lauku tūrisma asociācijai „Lauku ceļotājs” ir sava lauku tūrisma mītnu vērtēšanas sistēma, kas sastāv no minimālām prasībām un 4 kvalitātes kategorijām.

2005.gada laikā lauku tūrismā Latvijā ieviesta jauna kvalitātes sistēma un tās pamatprasības ir kopīgas lauku tūrisma mītnēm visā Eiropā.

3. LAUKU TŪRISMA ATTĪSTĪBA LATVIJĀ UN EIROPAS SAVIENĪBĀ

Nodaļa satur 28 lappuses, tajā iekļautas 7 tabulas un 15 attēli.

Latvijā ir izstrādāta “**Latvijas tūrisma attīstības koncepcija**” (1997) un vairākas valsts programmas, kas tieši vai netieši ir saistītas ar lauku tūrisma attīstību:

- Latvijas lauku attīstības programma (1998);
- Latvijas lauku tūrisma attīstības mērķprogramma (1999);
- Velotūrisma attīstības valsts programma 1999. – 2015.;
- Latvijas tūrisma attīstības nacionālā programma 2001. – 2010.;
- Latvijas lauku attīstības plāns tika izskatīts un saskaņots 2004.gada 23.jūnijā;
- Lauku tūrisma mārketinga stratēģija 2004.-2010.gadam.

Tūrisma nozares attīstības politika Latvijā balstās uz vadlīnijām, ko nosaka Eiropas Savienība, Eiropas Padome, Pasaules tūrisma organizācija, Pasaules ceļojumu un tūrisma padome, Hāgas tūrisma deklarācija, Dienas kārtība 21 Ceļojumu un tūrisma industrijai, Baltic 21 Tūrisma sektora stratēģija un vadlīnijas, kā arī citi starptautiski dokumenti.

Latvijas lauku tūrisma attīstības mērķprogrammā ir izmantota šāda lauku tūrisma definīcija: **lauku tūrisms** - tūrisma veids, kas ietver kā atpūtas, tā izziņas tūrisma elementus un norisinās lauku teritorijās un balstās uz maziem vai vidējiem uzņēmumiem. **Lauku tūrisma produkts** ir jebkura prece, maksas vai bezmaksas pakalpojums, produkcija, cilvēka darbības radītās bagātības, vērtības un apstākļi vai to kopums, kam piemīt reāla patēriņa vērtība un kuras tūrisma un citu tautsaimniecības nozaru uzņēmumi un organizācijas ražo, izveido vai pielāgo tūristu interešu un vajadzību apmierināšanai.

Latvijas un Baltijas lauku tūrisma produkta pamatelements ir nakšņošana nelielās naktsmītnēs, kas atrodas lauku teritorijās vai mazpilsētās. Šīs naktsmītnes visbiežāk ir ģimenes uzņēmumi, kam lauku tūrisms ir vai nu pamatnodarbošanās, vai papildus ienākumu avots lauksaimniecībai.

Lauku tūrisma mītnes ir viesnīcas, viesu mājas, zemnieku mājas, lauku un ciemata mājas, kempingi, brīvdienu mājas lauku apvidos un mazpilsētās, kuras uzņem tūristus.

No 1994. līdz 1996.gadam gandrīz lielākā daļa (90%) asociācijā „Lauku ceļotājs” reģistrējušās mītnes piedāvāja nakšņošanas iespēju un brokastis (lauku mājas), pārējie 10% - brīvdienu mājas. Tā kā pieprasījums pēc brīvdienu mājām palielinājās, arī piedāvājums sāka palielināties. Saskaņā ar 2003.gada „Lauku ceļotāja” klientu aptaujas

datiem, Latvijas klientu vidū vispieprasītākās ir brīvdienu mājas, kam seko lauku mājas, bet ārvalstu klientu vidū vispopulārākās ir lauku tūrisma mājas “Gulta un brokastis”, un tām seko brīvdienu mājas.

Vislielākais tūrisma mītņu ķēdes absolūtais pieaugums bija 2000.gadā – 56 lauku tūrisma mītnes. Ķēdes pieauguma temps procentos salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu vislielākais bija 1995.gadā, kad lauku tūrisma mītņu skaits palielinājās par 90%. Savukārt vismazākie lauku tūrisma mītņu skaita ķēdes pieauguma tempi procentos bija 2002. un 2003.gadā, proporcionāli tikai 14% un 15% attiecībā pret iepriekšējo gadu.

2004.gadā lauku ceļotāja datu bāzē naktsmītņu un gultas vietu skaits nedaudz samazinājies, jo no datu bāzes tika izņemti kempingi un viesnīcas ar lielu gultas vietu skaitu.

Lielākais skaits lauku tūrismam izmantojamo māju ir koncentrētas Vidzemē, Kurzemē un Rīgas reģionā.

Vismazākais lauku tūrisma mītņu skaits ir Latgalē un Zemgalē. Tomēr pēdējā laikā Latgalē ir vērojama arvien pieaugošāka lauku mītņu atvēršana.

Gultas vietu skaita vislielākais ķēdes rādītāju absolūtais pieaugums bija 2001. gadā – 1274.

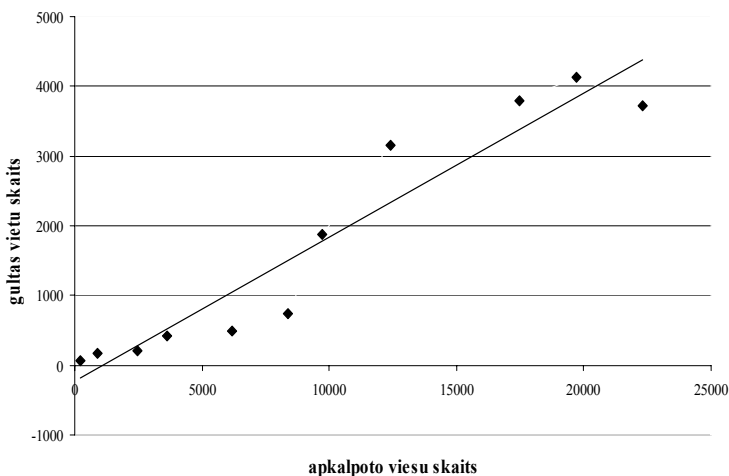
Vislielākais gultas vietu skaita ķēdes rādītāja pieauguma temps bija 1995. un 2000. gadā, kad lauku tūrisma mītņu gultas vietu skaits palielinājās par 157%. Vismazākais lauku tūrisma mītņu gultas vietu skaita ķēdes rādītāja pieauguma temps bija 2003.gadā, tikai 9%.

Lauku tūrismā pieaug trešās kategorijas lauku māju skaits, starp kurām arī valda vislielākā konkurence. Salīdzinoši ceturtais kategorijas lauku māju skaits ir neliels.

Viesu skaits lauku tūrisma mītnēs ar katru gadu palielinās. Latvijas lauku tūrisma mītnēs apkalpoto viesu skaita pieauguma tempus var raksturot kā ļoti straujus. 1994. gadā apkalpoto viesu skaits Latvijas lauku tūrisma mītnēs bija tikai 228 personas. Salīdzinot 1994.gadu ar 2004. gadu, apkalpoto viesu skaita pieaugums Latvijas lauku tūrisma mītnēs ir vairāk kā 96 reizes.

Regresijas analīzē par apkalpoto viesu skaitu lauku tūrisma mītnēs un lauku tūrisma mītņu gultas vietu skaitu Latvijā no 1994.līdz 2004.gadam aprēķinātais korelācijas koeficients $|r| = 0,96$ un determinācijas koeficients $R^2 = 0,91$, kas norāda uz ciešu lineāru sakarību starp pazīmēm.

Tomēr dati liecina par iespējamām heteroscedasticitātes un autokorelācijas problēmām. Ja modelī ir heteroscedasticitāte un autokorelācija, tad regresijas modeļa koeficienti ir nenobīdīti, bet nav efektīvi, un to standartkļūdas tiek novērtētas nepareizi.

Avots: autores aprēķini un veidota konstrukcija pēc asociācijas “Lauku ceļotājs” un CSP datiem

2.att. Gultas vietu skaits atkarībā no viesu skaita Latvijas lauku tūrisma mītnēs no 1994.līdz 2004.gadam

Līdz ar to modeļa būtiskumu novērtēt nav iespējams, bet var secināt, ka lineārais trends pastāv, un, pieaugot pieprasījumam, palielinās piedāvājums, kas apstiprināts ekonomikas teorijā.

Eiropas Savienībā (turpmāk - ES) lauku tūrisms ir īpaši nozīmīga nozare. Visā Eiropā lauku tūrisma attīstība strauji pieaug. Kā liecina Pasaules Tūrisma organizācijas dati, Lauku tūrisma pieprasījumam pēdējo 15 gadu laikā ir tendence pieaugt – dažādās Dienvideiropas un Austrumeiropas valstīs pat līdz 25% gadā. Ar katru gadu pieaug pieprasījums pēc nestandartizēta un individuāla pieprasījuma brīvdienām (kas pretējs masu tūrismam), reģioniem un tipiskiem produktiem, dabas tuvuma – pēc lauku tūrisma definīcijas pieprasījums pieaug tieši pēc lauku tūrisma produktiem.

ES nav speciāla tūrisma budžeta. Galvenie tūrisma projektu realizācijas finanšu avoti ir Strukturālie fondi, programmas un rīcības dažādās jomās (vides aizsardzība, izglītība un apmācība, pētniecība un tehnoloģiju attīstība, mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspējas palielināšana, kultūras mantojuma restaurācija) un Eiropas Investīciju bankas kredīti. ES palīdzība parasti tiek sniegta uz kopfinansēšanas pamata, kas nozīmē, ka palīdzības saņēmējam jāiegulda arī savi nacionālie, reģionālie un vietējie resursi, kā sabiedriskie, tā privātie. Palīdzības ieguvējs var būt gan atsevišķs uzņēmums, gan pārvaldes iestāde, gan arī sabiedriskā un privātā sektora koalīcija. ES nav vienotas

pieteikšanās procedūras palīdzības saņemšanai. Vairumā gadījumu tiek izsludināti publiski tenderi, informāciju publicējot Eiropas Kopienas Oficiālajā žurnālā.

Attiecībā uz tiesisko nodrošinājumu Eiropas Savienībā praktiski nav normatīvo aktu, kas tieši regulētu uzņēmējdarbību tūrisma jomā, proti, tūrisms nav reglamentētā sfēra. Tajā pat laikā ir vairākas direktīvas, noteikumi un lēmumi, it īpaši patērētāju aizsardzības jomā, kas vairāk vai mazāk attiecas uz darbībām tūrisma nozarē.

Valsts un Eiropas Savienības sniegtais atbalsts lauku tūrismam ir palielinājies tikai no 2003. gada, jo SAPARD programmas atbalsts bija pieejams Latvijas lauku tūrisma attīstības projektiem no 2002. gada līdz Latvija iestājās ES. Nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības programmas atbalsts lauku tūrismam ir pieejams tikai no 2003. gada. Atbalsts no Eiropas Savienības struktūrfondiem Latvijas lauku tūrisma attīstībai ir iegūstams no 2004.gada 1.maija, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā.

Lai popularizētu lauku tūrismu, „Lauku ceļotājs” ir izveidojis vienu galveno zīmolu un vairākus apakšzīmolus. Arī Igaunijā ir izveidoti lauku tūrisma zīmoli un atsevišķi apakšzīmoli jeb specializēti produkti atsevišķām mērķgrupām. Tomēr lauku tūrisma uzņēmēji tikai pamazām pievēršas savai specifiskajai klientūrai, kas nepieciešams, lai precīzāk izstrādātu piedāvājumu un nekļūdītos produkta noformējumā. Uzņēmējiem nākotne liks izvēlēties savu apakšzīmolu jeb specializāciju un tādejādi saņemt klientūras daļu, kuras klienti sagaida precīzu pakalpojumu, kas atbilst viņu specifiskajām vēlmēm.

Trešās nodaļas satura kopsavilkumā var secināt, Lauku tūrisma produkta pamatpakalpojums ir tūristiem nakšņošanas piedāvājums. No lauku tūrisma veidiem vispieprasītākais ir lauku un brīvdienu mājas. Atbilstoši pieprasījumam Latvijas laukos visvairāk ir brīvdienu māju. Taču otro vietu naktsmītņu skaita ziņā ieņem viesu mājas, kur ir liels gultas vietu skaits.

Lauku naktsmītnēm tūristus piesaista papildus pakalpojumi un aktivitātes. Vispieprasītākie papildus pakalpojumi ir pirts, ēdināšana, makšķerēšana – tie tiek piedāvāti lielākajā daļā mītņu.

Latvijas lauku tūrisma mītnēs apkalpoto viesu skaita pieauguma tempus var raksturot kā ļoti straujus. Salīdzinot 1994.gadu ar 2004. gadu, apkalpoto viesu skaita pieaugums Latvijas lauku tūrisma mītnēs ir vairāk kā 96 reizes.

Regresijas analīzē noskaidrota cieša lineāra sakarība starp apkalpoto viesu skaitu lauku tūrisma mītnēs un gultas vietu skaitu lauku tūrisma mītnēs. Tomēr dati liecina par iespējamām heteroscedasticitātes un autokorelācijas problēmām. Līdz ar to modeļa būtiskumu novērtēt nav iespējams, bet var secināt, ka lineārais trends pastāv un, pieaugot

viesu skaitam Latvijas lauku tūrisma mītnēs, palielinās gultas vietu skaits tajās.

Tikai pēdējos gados ir palielinājies atbalsts Lauku tūrisma attīstībai, tas ir skaidrojams ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, kur lauku tūrisms ir viena no straujāk augošajām nozarēm. Visvairāk Latvijā atbalstīto projektu skaits ir no SAPARD programmas līdzekļiem un Eiropas Savienības struktūrfondiem.

Viens no lauku tūrisma attīstības iespējamiem risinājumiem ir lauku tūrisma zīmolu un atsevišķu apakš-zīmolu jeb lauku tūrisma produkta specializācija atsevišķām mērķgrupām, nodrošinot precīzu pakalpojumu, kas atbilst klientu specifiskajām vēlmēm.

4. LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMU VADĪTĀJU (ĪPAŠNIEKU) APTAUJA UN TĀS REZULTĀTI

Nodaļas saturs aptver 10 lappuses, 3 tabulas un 8 attēlus.

Aptaujas mērķis ir noskaidrot Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu attīstības bremsējošos un veiksmes faktoros.

Pētījuma objekts ir Latvijas lauku tūrisma uzņēmums.

Lai noskaidrotu, kādi faktori ietekmē Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu attīstību, pētījuma gaitā tika aptaujāti 198 Latvijas lauku tūrisma mītnu vadītāji (īpašnieki). Apstrādājot visas 198 anketas, iegūtas sakarības. Darbā tika izvērtētas tikai pētījuma mērķim nozīmīgas sakarības.

No aptaujas datiem izriet, ka galvenie lauku tūrisma uzņēmuma iekšējie veiksmes faktori ir:

- mārketinga un reklāma, tā uzskata 43,8% respondentu;
- 40,4% respondenti pārliecināti, ka tas ir pakalpojumu klāsts;
- 38,5% - finanses un to vadība;
- 31,8%- personāls un tā vadība;
- 30,8% - uzņēmēja izveicība un prasme u.c.

Par galvenajiem lauku tūrisma uzņēmuma ārējiem veiksmes faktoriem respondenti uzskata:

- 36,2% valsts un valdības politiku;
- 35,4% finanšu pieejamību;
- 26,3% -infrastruktūru u.c.

Autores apkopotie aptaujas dati liecina, ka galvenie faktori, kuri bremsē lauku tūrisma uzņēmumu attīstību Latvijā:

- 23,8% ir valsts un pašvaldības iestāžu attieksme;
- 29,3% - būvniecības izmaksu pieaugums;
- 26,8% - peļņas samazināšanās sakarā ar cenu pieaugumu;
- 37,4% - aizņemto līdzekļu apjoma palielināšanās;

- 13,2% - augstie nodokļi;
- 9,6% - zināšanu trūkums;
- 17,8% - informācijas trūkums;
- 50,1% - finanšu līdzekļu trūkums;
- 76,3% - zemā patērētāju maksāspēja;
- 4,0% - remontizmaksu palielināšanās.

Savstarpējā sakarība pastāv starp „uzņēmuma nodarbošanās ilgumu” un faktoru – „valsts un pašvaldības iestāžu attieksme”, jo pētāmie koeficienti $\Phi = 0,481$ (p -vērtība $< 0,05$), Cramer’s $V = 0,481$ (p -vērtība $< 0,05$), $CC = 0,434$ (p -vērtība $< 0,05$), $\Lambda = 0,149$ (p -vērtība $< 0,145$) konkrētajām pazīmēm ir augsti. To var izskaidrot, ka jebkuras ēkas celtniecībai ir nepieciešama būvatļauja un daudz saskaņojumu ar dažādām kontrolējošām iestādēm, kas bieži, pēc uzņēmēja uzskatiem, izvirza nepamatotas un birokrātiskas prasības. Tās būtiski sadārdzina objekta nodošanas ekspluatācijā izmaksas un tādejādi arī pagarina būvniecības ilgumu.

Sakarība ir arī starp „uzņēmuma nodarbošanās ilgumu” un faktoru – „būvniecības izmaksu pieaugums”, jo pētāmie koeficienti konkrētajām pazīmēm $\Phi = 0,478$ (p -vērtība $< 0,05$), Cramer’s $V = 0,478$ (p -vērtība $< 0,05$), $CC = 0,431$ (p -vērtība $< 0,05$), $\Lambda = 0,138$ (p -vērtība $< 0,3$) ir augsti. Būvniecības izmaksu sadārdzinājums Latvijā gadu no gada pieaug, jo palielinās energoresursu (elektrības, gāzes, degvielas, izejmateriālu, darbaspēka) izmaksas, paaugstinās kvalitātes prasības, sadārdzinās projektēšanas izmaksas, pieaug prasības, kas saistītas ar apkārtējās vides saglabāšanu, attīrīšanas iekārtām, atkritumu savākšanu utt. Tāpat pastiprinoties konkurencei lauku tūrismā un palielinoties klientu maksāspējai, paaugstinās prasības gan pret attiecīgo tūrisma objektu, gan arī uz to, lai šim objektam būtu sakārtota infrastruktūra, apkārtējā ainava.

Starp citiem faktoriem, kuri bremzē lauku tūrisma uzņēmumu attīstību un „uzņēmuma nodarbošanās ilgumu”, konkrētie koeficienti ir zemi, tātad sakarības nepastāv.

No respondentiem vislielākais skaits nodarbojas ar lauku tūrismu 4 un 5 gadus.

Aptaujāto respondentu uzņēmējdarbības forma lauku tūrismā ir sekojoša 121 jeb 61,1 % zemnieku saimniecības, 37 jeb 18,7 % sabiedrības ar ierobežotu atbildību, 16 jeb 8,1% individuālais komersants un 24 jeb 12,1 % pašnodarbinātie.

Visvairāk apjautāto lauku tūrisma vadītāju (īpašnieku) lauku tūrisma mītnes atrodas Vidzemē - 43%, vismazāk Latgalē – 9%.

Ceturtās nodaļas satura kopsavilkumā var secināt, ka galvenie lauku tūrisma uzņēmumu iekšējie veiksmes faktori ir: mārketingu un reklāma, kā arī finanses un to vadība un pakalpojumu klāsts.

Svarīgākie lauku tūrisma uzņēmuma ārējie veiksmes faktori ir valsts un valdības politika un finanšu pieejamība.

Galvenie faktori, kuri bremsē lauku tūrisma uzņēmumu attīstību Latvijā ir tūrisma produktu patērētāju nepietiekami augstā maksātspēja, kas rada finanšu līdzekļu trūkumu.

Ir sakarība starp ārējo finanšu avotu izmantošanu sava lauku tūrisma uzņēmuma produkta attīstīšanā un lauku tūrisma uzņēmuma darbības formu.

Sakarība pastāv arī starp uzņēmuma nodarbošanās ilgumu un būvniecības izmaksu pieaugumu, kā arī valsts un pašvaldības iestāžu atlieksmi, jo sakarību koeficienti konkrētajām pazīmēm ir augsti.

5. LATVIJAS LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMU DARBĪBU IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

Nodaļa satur 12 lappuses, 2 tabulas un 4 attēlus.

Attīstot iepriekšējās nodaļās ietvertos pētījumu rezultātus veikta lauku tūrisma uzņēmumu darbību ietekmējošo faktoru klasifikācija. Svarīgākā klasifikācijas pazīme ir faktoru ietekmes raksturs. Pēc šīs pazīmes visi faktori sadalīti trīs grupās: pirmā grupa – veiksmes faktori, otrā grupa – bremzējošie faktori un trešā – risku izraisošie faktori.

Lauku tūrisma uzņēmuma veiksmes faktori ir tādi faktori, kurus uzņēmums vai nu veiksmīgi izmanto, vai uzlabo, lai nodrošinātu savu attīstību un darbību konkurences apstākļos.

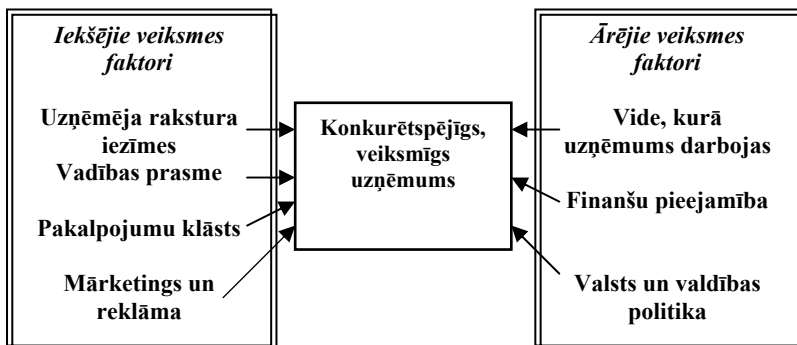
Lauku tūrisma uzņēmuma veiksmes faktoros var iedalīt divās grupās: uzņēmuma iekšējie veiksmes faktori un ārējie veiksmes faktori.

Galvenie Latvijas lauku tūrisma uzņēmuma veiksmes faktori parādīti 3.attēlā.

Lauku tūrisma uzņēmuma vadībā saskarē ar saviem klientiem ļoti svarīgas ir gan organizatora dotības, gan cilvēku psiholoģijas izpratne un komunikabilitāte, gan vispusīgs zināšanu klāsts.

Lauku tūrisma uzņēmuma vadības stils un apkalpojošā personāla attieksme pret apmeklētājiem veido specifisku noskaņu, kas var būt sekmīgas uzņēmējdarbību veicinošs faktors.

Veiksmīgai lauku tūrisma uzņēmuma darbībai, lai tā būtu ilgtspējīga, ir jābūt saskaņotai ar vidi, kurā uzņēmums darbojas. Lauku tūrisma uzņēmumu attīstība notiek mijiedarbībā ar vidi. Lai novērstu dabas resursu noplicināšanu, nepieciešama ilgtspējīgas attīstības un saimniekošanas principu ieviešana praksē. Ilgtspējīga attīstība ir saistīta ar dabas resursu, kā arī citu dabas vērtību saglabāšanu un resursu izmantošanu. Ilgtspējīgu lauku tūrismu raksturo līdzsvarotas uzņēmējdarbības attīstība un tūristu plūsmas regulēšana, ņemot vērā vietējos resursus, vides ietilpību un infrastruktūras attīstības pakāpi.

Avots: autores veidota konstrukcija pēc apkopotiem datiem

3.attēls. **Konkurētspējīga lauku tūrisma uzņēmuma galvenie veiksmes faktori**

Svarīgs kvalitātes rādītājs ir lauku tūrisma uzņēmumu noslēgto līgumu skaits ar atkritumu apsaimniekotājorganizācijām. Šis rādītājs garantē, ka atkritumi nenonāks vidē tiem nepiemērotā veidā un vietā. „Lauku ceļotāja” uzņēmēju aptaujas liecina, ka ar katru gadu palielinās to lauku tūrisma uzņēmumu skaits, kurām ir noslēgts līgums ar atkritumu apsaimniekotājorganizācijām. Ja 2002.gadā šāds līgums bija noslēgts ar 63% uzņēmēju, tad 2003.gadā tas jau bija 74% , bet 2004.gadā ar 78% lauku tūrisma uzņēmēju.

Iespējamie varianti lauku tūrisma veiksmīgai attīstībai, pēc autores domām, ir:

- 1) Lauku tūrisma uzņēmumu veido kā ilgtspējīga lauku tūrisma objektu:
 - viesu izmitināšana ar nepieciešamā servisa nodrošināšanu;
 - interešu brīvdienu organizēšana.
- 2) Lauku tūrisma uzņēmumu veido kā izglītojošu objektu.

Balstoties uz veikto pētījumu, izstrādāju veiksmīga lauku tūrisma uzņēmuma definīciju: *veiksmīgs lauku tūrisma uzņēmums ir tāds uzņēmums, kas darbojas saskaņā ar apkārtējo vidi, spēj nodrošināt tādu stāvokli tirgū, lai neatrastos krīzes situācijās, spēj pārvarēt visas īslaicīgās grūtības, izmantojot visas mūsdienīgas vadības iespējas, izstrādājot un īstenojot speciālas, stratēģiski nozīmīgas riska vadības programmas, kas sekmēs ekonomisku darbību un samazinās uzņēmuma zaudējumus.*

Lauku tūrisma uzņēmuma attīstību bremzējošie faktori ir tādi faktori, kas aizkavē lauku tūrisma uzņēmumu attīstību un mazina tā

konkurētspēju, ja lauku tūrisma uzņēmējs tos laicīgi neatklāj un neatrod pareizo risinājumu faktoru ietekmes samazināšanai.

Ņemot vērā asociācijas „Lauku ceļotājs” informāciju un autore veikto uzņēmēju apjaugu par problēmām, kuras bremsē lauku tūrisma uzņēmumu attīstību tika izveidota 1.tabula. Tabulā ir uzskaitītas galvenās problēmas, kas aizkavē Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu attīstību, un uzskaitīti iespējamie problēmas risinājumi.

1.tabula

Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu attīstības nozīmīgākās problēmas un to iespējamie risinājumi

Nr.p.k.	Problēma	Risinājums
1.	Slikta ceļu kvalitāte	ES struktūrfondu izmantošana ceļu tīkla modernizācijai.
2.	Norāžu un informatīvo zīmju trūkums	- Sadarbojoties ar TAVA, vienotas tūrisma norāžu sistēmas izstrāde. Izstrādāt kopējo ceļa zīmi uz lauku tūrisma naktsmītnēm Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, lai veicinātu lauku tūrisma produkta atpazīstamību. - Līdzekļu piesaistīšana tūrisma norāžu izlikšanai dabā no ES fondiem.
3.	Lauku tūrisma mītņu neatbilstība kvalitātes prasībām	Lauku tūrisma uzņēmēju izglītošana.
4.	Nav ieviesta vides pārvaldības sistēma lauku tūrisma uzņēmumos	- EMAS un ISO standartu ieviešana. - Brīvprātīgas ekoserifikācijas veicināšana.
5.	Daļa vietējo iedzīvotāju nevēlās svešu parādīšanos savā teritorijā	- Lauku naktsmītnes kaimiņos esošo uzņēmumu iesaistīšana tūristu uzņemšanā, tādējādi sadalot ienākumus un ceļot vietējo iedzīvotāju dzīves līmeni. - Sadarbības veicināšana lauku tūrisma produkta bagātināšanai un daudzveidošanai. - Sadarbības mārketinga priekšrocību izskaidrošana vietējiem iedzīvotājiem.
6.	Finanšu līdzekļu trūkums	Izmantot tos līdzekļus, ko piedāvā dažādi projekti un programmas.

1.tabulas turpinājums

Nr.p.k.	Problēma	Risinājums
7.	Patērētāju maksātspēja	- Lauku tūrisma uzņēmēju izglītošana mārketingā. - Plaša un daudzpusīga patērētāju informēšana. - Paplašināt iespējamo pakalpojumu klāstu; samazināt izmaksas, meklēt jaunus tirgus segmentus.
8.	Aizņemto līdzekļu apjoma palielināšanās	- Lauku tūrisma uzņēmēju izglītošana finanšu jomā. - Rūpīgāk izvērtēt katram lauku tūrisma uzņēmējam savus uzņēmuma resursus un nākotnes iespējas attīstīties, izmantojot aizņēmumus.
9.	Būvniecības izmaksu pieaugums	Izmantot tos līdzekļus, ko piedāvā dažādi projekti un programmas.

Avots: autore veidota konstrukcija pēc izdevumā *Lauku tūrisma ilgtspējīga attīstība Latvijā*, 2004.atrodamās informācijas un autore veiktās aptaujas.

Visus riska faktoros lauku tūrisma uzņēmumiem nav iespējams noteikt, bet pilnīgi reāli ir izšķirt galvenos atkarībā no to iedarbības rezultāta uz lauku tūrisma nozari.

Risku izraisošie faktori ietver visu to, kas rada un ietekmē iespējamā zaudējuma lielumu.

Visus risku izraisošos faktoros lauku tūrismā var apkopot divās grupās: ārējie faktori un iekšējie faktori.

Ārējos riska faktoros iedala tiešās un netiešās iedarbības faktoros. Lauku tūrisma uzņēmējiem ir īpaši svarīgi paredzēt un ņemt vērā ārējos riska faktoros. Ārējie riska faktori ir raksturīgi visiem uzņēmējdarbības dalībniekiem, bet iekšējie riska faktori meklējami konkrētā uzņēmējdarbības struktūras darbā. Uzņēmuma iekšējos riska faktoros var iedalīt tiešās un netiešās iedarbības faktoros.

Nozīmīgs ārējās vides tiešās iedarbības risku izraisošais faktors ir ekonomiskās politikas nestabilitāte un valsts institūciju neprognozējama darbība. Piemēram, izmaiņas valsts nacionālajā attīstības programmā, atceļot tūrismu kā prioritāru virzienu valstī. Tas ierobežotu uzņēmēju ieinteresētību lauku tūrisma uzņēmējdarbības uzsākšanā vai attīstībā, zaudējot jau esošo lauku tūrisma produkta kvalitāti un apstādinot tālāku tā attīstībā, zaudējot gan kvantitatīvo, gan kvalitatīvo līdzsvaru starp pieprasījumu un piedāvājumu. Valsts atbalsts lauku tūrisma attīstībai ir ļoti svarīgs. Svarīgs ir regulārs un paredzams finansējums tūrisma nozares, kas nodrošina nozares attīstību un tirgus noietu. Eiropas Savienības fondu līdzekļi var tikt izmantoti pieprasījumam neadekvātu lauku tūrisma mītnu celtniecībai, kas

nākotnē negūs nepieciešamo noslogojumu, tādējādi degradējot uzticību Eiropas Savienības fondu administrācijās, kas var pārvietot finanšu līdzekļus no lauku tūrismam domātajām sadaļām citās sadaļās.

Ne mazāk nozīmīgi lauku tūrisma uzņēmumam ir iekšējie riska faktori. Starp tiem primārie ir zems vadības līmenis, strādnieku un speciālistu kvalifikācija; zema partnerības kultūra; uzņēmumu vadības līgumu un norunu nepildīšana.

Piektās nodaļas satura kopsavilkumā var secināt, ka lauku tūrisma uzņēmuma vadībā, saskarē ar saviem klientiem, ļoti svarīgas ir gan organizatora dotības, gan cilvēku psiholoģijas izpratne un komunikabilitāte, gan vispusīgs zināšanu klāsts. Lauku tūrisma uzņēmuma vadības stils un apkalpojošā personāla attieksme pret apmeklētājiem veido specifisku noskaņu, kas var būt sekmīgas uzņēmējdarbības veicinošs faktors.

Veiksmīgai lauku tūrisma uzņēmuma darbībai, lai tā būtu ilgtspējīga, ir jābūt saskaņotai ar vidi, kurā uzņēmums darbojas. Ļoti svarīga ir valsts atbalsta un nodokļu politika kā lauku tūrisma uzņēmuma veiksmes pamatelements.

Daudzu lauku tūrisma attīstības problēmu risinājums ir saistīts ar uzņēmēju izglītošanu. Izglītoti un profesionāli saimnieki vairo lauku tūrisma produkta kvalitāti un dažādību kultūras ziņā.

Arī ekosertifikācija ir ļoti piemērots instruments daudzu lauku tūrisma problēmu novēršanai. Tomēr ekosertifikācija visās valstīs ir brīvprātīgs pasākums. Nav neviena starptautiska tiesiska akta, kas piespiedu tūrisma dalībniekus piedalīties ekosertifikācijā.

No lauku tūrisma uzņēmuma vadītāja ir atkarīga uzņēmuma izdzīvošana, tāpēc vadītājam jāprot noteikt galvenos risku izraisošos faktorus un attīstību bremzējošos faktorus, kas ietekmē viņa uzņēmumu, kā arī jāatrod un jāpiedāvā visracionālākie veidi, lai kvalitatīvi vadītu riskus un risinātu problēmas.

6. RISKĀ VADĪBA LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMOS

Nodaļa satur 20 lappuses, tajā iekļautas 12 tabulas un 3 attēli.

Lauku tūrisma uzņēmumu riska vadības konceptuālu programmu (turpmāk tekstā „programma”) var raksturot kā metožu, paņēmieni un pasākumu kopumu, kas noteiktā pakāpē palīdz lauku tūrisma uzņēmējam prognozēt riska iestāšanos un veikt pasākumus, lai nepieļautu vai samazinātu tā negatīvās sekas, bet vairotu iespējamus pozitīvos ieguvumus.

Lauku tūrisma uzņēmuma riska vadības programmas mērķis ir nodrošināt veiksmīgu uzņēmuma funkcionēšanu riska apstākļos. To var sasniegt, risinot riska vadības programmas pamatzudējumus:

- 3) atklājot lauku tūrisma uzņēmuma darbībā iespējamās nozīmīgākās risks;
- 4) nosakot riska vadības metodes, kas samazinātu finanšu iespējamās zaudējumus.

Lauku tūrisma uzņēmuma riska vadības programmas izstrādes sastāvdaļas:

- Risku klasifikācija, seku un cēloņu analīze;
- Risku novērtēšana pa lielākām risku grupām, izmantojot ekspertus, izveidojot risku vērtēšanas sistēmu (skat.2.tabulu);

2.tabula

Lauku tūrisma uzņēmuma risku vērtēšanas sistēma

Sastāvdaļa	Punktu skaits	Riska	
		raksturojums	paskaidrojums
Riska realizācijas iespējamība	1	ļoti maza	reizi 100 gados
	2	maza	reizi 10- 25 gados
	3	neliela	reizi 5-10 gados
	4	vidēja	reizi 3-5 gados
	5	augsta	reizi gadā
	6	ļoti augsta	vairākas reizes gadā
Iespējamais zaudējuma apjoms	1	nenozīmīgi zaudējumi	100 LVL gadā
	2	mazi zaudējumi	200 LVL gadā
	3	pieļaujami zaudējumi	300LVL gadā
	4	vidēji zaudējumi	ap 500 LVL gadā
	5	lieli zaudējumi	1 000 – 3 000 LVL gadā
	6	ļoti lieli zaudējumi	vairāk kā 3 000 LVL gadā
Riska ietekmes laiks	1	var iestāties ilgā laikā periodā, nodrošinot iespējas ierobežot ietekmi	par riska iestāšanos ir zināms jau vairākus mēnešus/gadus iepriekš
	2	Iestājas ātri, bet ietekme parādās vairākos atskaites periodos. Iekšēja brīdinājuma iespējas ir ierobežotas	notikums, kam seko izmaksas noteiktā laika periodā
	3	Iestājas pēkšņi, ietekme ir jūtama uzreiz	bez brīdinājuma

Avots: autores veidota konstrukcija pēc apkopotiem datiem

- Noteiktas riska novēršanas metodes atkarībā no riska raksturojuma;
- Riska vadības izmaksu aprēķins lauku tūrisma etalonuzņēmumam.

Riski dažādās projekta izstrādes stadijās ir atšķirīgi. Promocijas darbā lauku tūrisma uzņēmuma riska vadības programmā tiek izvērtēti galvenie riski, ar kuriem visbiežāk uzņēmējs saskaras projekta realizācijas laikā.

Lauku tūrisma uzņēmuma identificēto risku vērtējums ir ļoti augsts, un tie visi ir ļoti svarīgi uzņēmumam. Ņemot vērā kopējo punktu skaitu, riskus var sadalīt pēc prioritātēm: pirmā prioritāšu grupa ir finanšu un ekonomiskie riski; otrā prioritāšu grupa sociālie riski; trešā - tehniskie un meteoroloģiskie riski; ceturrtā - epidemioloģiskie un ekoloģiskie riski.

Lauku tūrisma uzņēmēja galvenais uzdevums ir atrast tādu rīcības variantu, kas nodrošinātu optimālu risku un ienākumu savienojumu.

Lauku tūrismā ir dažādas riska vadības metodes, kuru izvēle atkarīga no riska realizācijas iespējamības un zaudējama apjoma līmeņa. Riska līmenis un iespējamo zaudējumu gradācija, kas parādīti promocijas darbā, ir nosacīti lielumi.

Pie nenozīmīgiem zaudējumiem tiek rekomendēta risku pieļaušana. Pie tālākas zaudējumu palielināšanās atkarībā no riska realizācijas iespējamības tiek rekomendēta apdrošināšana, preventīvie pasākumi, pakalpojuma klāsta paplašināšana, izmaksu samazināšana, jaunu tirgus segmentu meklēšana u.c. Sākot ar noteiktu līmeni, izmaksas uz tiešo riska samazināšanu aug straujākiem tempiem, kā samazinās pats risks.

Lauku tūrisma etalonuzņēmuma riska vadības programmas efektivitātes koeficients ir pietiekami liels, tuvu 1, tātad risku vadības programma būtu efektīva.

Ja uzņēmuma vadību apmierina iegūtie rezultāti, tad uzņēmums ievieš izstrādāto risku vadības stratēģiju un funkcionē, ņemot programmas adaptāciju pastāvīgajām riska situācijas izmaiņām.

Ja lauku tūrisma uzņēmuma vadītāju neapmierina iegūtie rezultāti, tad uzņēmums izstrādā jaunu riska vadības stratēģiju, ņemot vērā vadības iebildumus.

Piektās nodaļas satura kopsavilkumā var secināt, ka principus, pēc kuriem vadās lauku tūrisma uzņēmuma vadītājs riska vadības programmas sastādīšanā, nosaka uzņēmuma stratēģija. Lauku tūrisma uzņēmuma stratēģijas izvēle ir atkarīga no kapitāla lieluma un uzņēmuma vadītāja psiholoģiskajām īpašībām.

Lauku tūrisma uzņēmuma identificētos riskus var sadalīt pēc prioritātēm: pirmā prioritāšu grupa ir finanšu un ekonomiskie riski; otrā prioritāšu grupa sociālie riski; trešā - tehniskie un meteoroloģiskie riski; ceturtā- epidemioloģiskie un ekoloģiskie riski.

Lauku tūrisma uzņēmumiem starp finanšu un ekonomiskajiem riskiem vislielākos draudus rada cenu paaugstināšanās, klientu uzvedības izmaiņas, konkurentu aktivitātes. Nozīmīgākie riski sociālo risku vidū ir citu personu prettiesiska darbība; personāla negodīgums; vietējo varas pārstāvju subjektīva, negatīva attieksme pret attiecīgo uzņēmumu vai nozari. No tehniskajiem riskiem svarīgākie ir drošības sistēmas uzticamība un iespēja piekļūt tūrisma mītnai. Ne mazāk nozīmīgi ir ekoloģiskie riski - sanitārās inspekcijas prasību ievērošana un ražošanas atkritumu kaitīgums. Ļoti svarīgi riski lauku tūrismā ir meteoroloģiskie riski, kurus paredzēt nevar, bet var veikt dažādus preventīvos pasākumus (paplašināt iespējamo pakalpojumu klāstu - aktivitātes lietaiņā laikā: sēņošanu, makšķerēšanu, ekskursijas ar transporta līdzekļiem bez izkāpšanas u.c.).

Izvēloties uzņēmuma riska novēršanas paņēmienus, pirmām kārtām ir jāņem vērā lietderīguma princips: riska novēršanas paņēmiena izvēle attaisnojas, ja tās izmaksas ir mazākas nekā iespējamie zaudējumi, paņēmieni nerealizējot. Neatkarīgi no riska novēršanas paņēmiena izvēles lauku tūrisma uzņēmumos ir jāpievērš uzmanība savas uzņēmējdarbības iekšējai plānošanai. Kopējā lauku tūrisma uzņēmuma riska līmeņa samazināšanu bieži var panākt uz savas darbības rūpīgas izplānošanas rēķina.

Riska vadību ir iespējams veikt lauku tūrisma uzņēmumos, izmantojot riska vadības konceptuālo programmu, kuras efektivitātes novērtējums ir augsts.

NOSLĒGUMS

Galvenie secinājumi, atzinumi, konstatējumi

1. Risks tirgus ekonomikas sistēmā ir neatņemams uzņēmējdarbības elements, kura noteikšana, analīze un vadīšana var ietekmēt uzņēmuma ekonomiku un attīstību.
2. Visbiežāk sastopamās riska definīcijas ir viendabīgas tādā nozīmē, ka tās risku skaidro tikai kā draudus, briesmas, neveiksmes, kas rada tikai zaudējumus, zudumus vai citādas nelaimes. Bet zinātniskie pētījumi liecina, ka risks ir arī daudzveidīgas iespējas, kas rada papildienākumus un ieguvumus.
3. Risku identifikāciju var veikt ar vairākām metodēm, piemēram, veicot procesu analīzi vai aprēķinus, aptaujas, intervijas, ekspertu vai ārējo konsultantu vērtējumus u.c.

4. Riska vadības metodes var iedalīt divās lielās grupās:
 - pirmā grupa- pirmsnotikuma risku vadības metodes, kuras plānojas un realizējas savlaicīgi, vērstas uz iespējamā zaudējuma iestāšanās iespējamības un zaudējuma apjoma samazināšanos;
 - otrā grupa - pēcnotikuma risku vadības metodes, kuras pielieto pēc zaudējuma iestāšanās, vērstas uz jau iestājušā zaudējuma apjoma samazināšanu, riska seku likvidāciju.
5. Riska ekonomisko, morālo vai citu zaudējumu mazināšanai un/vai ieguvumu vairošanai rodas vajadzība pēc noteikta mehānisma – riska vadības programmas, kas uzņēmējam vislabāk ļautu ņemt vērā risku, pieņemot un realizējot saimnieciskus lēmumus.
6. Tūrisma industrijā darbojas īpaši riska veidi un faktori, to identifikēšanai vadīšanai nepieciešamas atbilstošas programmas.
7. Latvijas likumdošana nav vērsta uz plašas tūrisma plūsmas uztveršanu un regulēšanu, bet gan uz dažādiem tūrisma un videi brīvas pieejas ierobežojumiem, daudzu teritoriju, augu un dzīvnieku sugu aizsardzībai un saglabāšanai.
8. Likumdošana pilnībā nereglamentē lauku tūrisma izklaides un atpūtas dažādu veidu, kā ūdensmotociklu, džipu, sniega motociklu un citu eksotisku vai ekskluzīvu transporta veidu pārvietošanos dabā un sadzīvē.
9. Latvijā lauku tūrisms attīstās: palielinās lauku tūrisma mītnu skaits, to veidi, gultas vietu skaits tajās, lauku tūrisma mītnu apmeklētāju viesu skaits, papildpakalpojumu dažādība.
10. Regresijas analīzē noskaidrota cieša lineāra sakarība starp apkalpoto viesu skaitu lauku tūrisma mītnēs un gultas vietu skaitu lauku tūrisma mītnēs. Tātad palielinoties pieprasījumam - viesu skaitam lauku tūrisma mītnēs, palielinās gultas vietu skaits Latvijas lauku tūrisma mītnēs.
11. Eiropas Savienībā tūrisms nav reglamentētā sfēra, bet ir vairākas direktīvas, noteikumi un lēmumi, it īpaši patērētāju aizsardzības jomā, kas attiecas uz darbībām tūrisma nozarē.
12. Veismīga attīstība būs vienīgi tām Latvijas lauku tūrisma mītnēm, kuras centīsies iegūt pēc iespējas augstāku kvalitātes kategoriju un kvalitātes sertifikātus, kā arī specializēsies kādā no lauku tūrisma piedāvājumiem.
13. Aptaujas dati parāda, ka lauku tūrisma uzņēmumu vadītāju (īpašnieku) lielākā daļa ir uzkrājuši pietiekamu pieredzi, lai varētu izstrādāt un realizēt riska vadības programmas.
14. Par galvenajiem faktoriem, kuri bremzē lauku tūrisma uzņēmumu attīstību Latvijā, 76% uzņēmēju uzskata patērētāju maksāspēju un 50% -finanšu līdzekļu trūkumu.

15. Kā nozīmīgu iekšējo veiksmes faktoru 40% uzņēmēju uzskata - daudzpusīgu pakalpojumu klāstu un 44% - mārketingu un reklāmu.
16. Svarīgākie lauku tūrisma uzņēmuma ārējiem veiksmes faktori ir valsts un valdības politika un finanšu pieejamība.
17. Ārējos finanšu avotus sava lauku tūrisma uzņēmuma produkta attīstīšanā ir izmantojuši 75% aptaujāto lauku tūrisma uzņēmumu vadītāju (īpašnieku).
18. Lauku tūrisma mītnēs biežāk piedāvātie pakalpojumi ir nakšņošana, un ūdens sports, sports dabā un pirts pakalpojumi.
19. Riska ārējos faktoros iedala tiešās un netiešās iedarbības faktoros. Uzņēmējs šos faktoros nevar vadīt vai ietekmēt, bet var tos paredzēt un ņemt vērā savā darbībā.
20. Starp iekšējiem riska faktoriem var izdalīt sekojošus: zema vadības, strādnieku un speciālistu kvalifikācija; uzņēmumu vadības līgumu un norunu nepildīšana.
21. Riska novēršanas pasākumu izvēle ir atkarīga no uzņēmuma stratēģijas. Lauku tūrisma uzņēmuma stratēģijas izvēle ir atkarīga no kapitāla lieluma un uzņēmuma vadītāja psiholoģiskajām īpašībām.
22. Lauku tūrisma etalonuzņēmuma identificēto risku vērtējums ir ļoti augsts, un tie visi ir ļoti svarīgi uzņēmumam. Ņemot vērā kopējo punktu skaitu, riskus var sadalīt pēc prioritātēm:
 - pirmā prioritāšu grupa ir finanšu un ekonomiskie riski;
 - otrā prioritāšu grupa – sociālie riski;
 - trešā prioritāšu grupa – tehniskie un meteoroloģiskie riski;
 - ceturtā prioritāšu grupa - epidemioloģiskie un ekoloģiskie riski.
23. Risku vadības konceptuālās programmas izstrādes sastāvdaļas ir:
 - risku identifikācija;
 - risku klasifikācija;
 - to cēloņu seku analīze;
 - risku grupu novērtēšana;
 - ekspertēšana;
 - risku vērtēšanas sistēmas izpēte;
 - riska novēršanas metodikas izstrāde;
 - riska vadības izmaksu aprēķins.
24. Lauku tūrisma uzņēmuma galvenās riska vadības metodes ir riska uzņemšanās, riska nodošana, kā arī atteikšanās jeb izvairīšanās no riskiem. Izstrādātā lauku tūrisma uzņēmuma riska vadības konceptuālā programma būs efektīva, jo efektivitātes koeficients ir pietiekami liels: tuvu 1.

Galvenās problēmas un to risināšanas priekšlikumi

1. Latvijas lauku tūrisma uzņēmumu galvenā darbību ietekmējošā risku grupa ir finanšu un ekonomiskie riski (resursu un pakalpojumu cenu neplānota paaugstināšanās, klientu uzvedības izmaiņas, kredīta saistību neveiksmes, nepietiekams algu līmenis, konkurentu aktivitātes u.c.).

Problēmas risinājumi:

- Lauku tūrisma uzņēmumiem operatīvi jāizmanto tos līdzekļus, ko piedāvā dažādi projekti un programmas, jo tie ir mazāk riskanti finanšu avoti.
 - Uzņēmējdarbības veiksmīgāka plānošana.
 - Riska vadības programmu izstrāde un ieviešana lauku tūrisma uzņēmumos.
2. Daudzi tūrisma uzņēmumi piedāvā riskantus izklaides un atpūtas veidus, kā ūdensmotociklu, džipu, sniega motociklu un citu modernu transporta veidu pārvietošanos dabā. Šo darbību tiesiskā regulējuma trūkums var radīt apdraudējumu darbinieku un klientu dzīvībai.

Problēmas risinājums:

- Nepieciešami normatīvie akti par visu lauku tūrisma izklaides un atpūtas veidu drošības nodrošināšanu.
3. Lauku tūrisma uzņēmumu darbība ir saistīta ar attiecīgas vides piesārņojumu, ko rada sadzīves atkritumi un notekūdeņi, jo daudzas tūrisma mītnes neatbilst kvalitātes prasībām un vides pārvaldības prasībām.

Problēmas risinājumi:

- Valdībai jāstimulē ekosertifikācija Latvijas lauku tūrisma uzņēmumos.
 - Lauku tūrisma vadības un pārvaldes institūcijām jāveic mītņu vadītāju apmācība.
 - Latvijas Lauku tūrisma asociācijai „Lauku ceļotājs” regulāri jāorganizē lauku tūrisma mītņu ekspertīzi, kuras rezultātā, neatkarīgu ekspertu vērtējumā, jāizdala desmit vislabākās un sakoptākās lauku tūrisma mītnes.
 - EMAS un ISO standartu ieviešana.
4. Latvijā lauku tūrisma veidiem ir sezonas raksturs, tāpēc tūristu skaits gada laikā Latvijas laukos nav vienmērīgs, kas rada ienākumu problēmas.

Problēmas risinājumi:

- Iespēju robežās attīstīt un piedāvāt sporta aktivitātes un citus tūristiem pievilcīgus pasākumus visa gada garumā.
- Lauku tūrisma uzņēmumu veidot arī kā izglītojošu objektu.
- Papildus aktīvāk nodarboties ar lauksaimniecību, amatniecību vai kādu citu ienesīgu ražotni.

5. Lauku tūrisms ir saistīts ar dabas, sociālo un kultūras resursu lielu patēriņu.

Problēmas risinājumi:

- Līdzsvarota resursu izmantošana.
- Lauku tūrisma uzņēmēju apmācība par ilgtspējīga tūrisma ieviešanu praksē.
- Ekosertifikācija, EMAS un ISO standartu ieviešana.
- Tūrisma mītnu specializācija.
- Lauku tūrisma produkta kvalitātes paaugstināšana uzņēmumos.

PIEZĪMES/NOTES